پاچڤە پردی نێوان کەلتوورانە

حەمە کەریم عارف

"١"

هەڵبەتە واقیعی مێژوویی- شارستانیەتی ئەوەمان پێدەڵێت کە وەکو چۆن ژیار و شارستانیەت و کەلتووران دان و سەندنیان دەگەڵ یەکدا هەبووە و هەیە، زمانیش بە هەمان شێوە، ڕاستەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بە گوێرەی پێگەی مێژوویی، جوگرافی، کەلتووری و جیو سیاسی، دەگەڵ یەکدیدا لە حاڵێ دان و سەندندا بوون.. وشەش کە ئاوەکی دەکەوێ و لە زمانێکەوە تەرەی ناو زمانێکی دی دەبێت. یان بە هەمان فۆنەتیك و ماناوە لە زمانە بێگانەکەدا دەمێنێتەوە و پاشان وردە وردە لە ڕێگەی بەکارهێنانەوە دەبێت بە موڵکی ئەو زمانە.. یان فۆنەتیك و ماناکەی دەگۆڕێت و بە ئاسانی لە زمانی یەکەمدا نا ناسرێتەوە و ملکەچی دەستوور و ڕێزمانی زمانی دووەم دەبێت.. ئەدەبیاتی کلاسیکی ڕۆژهەڵات نمومەیەکی گەشی دان و سانی زمانەوانییە.

**

هەر وەرگێڕێك بگریت، دەبێ جۆرە بەهرە و توانایەکی زمانەوانی هەبێت و بە کردەوە هەوڵی ئەوە بدات ئەو توانا و بەهرەیە بگەشێنێتەوە و دەوڵەمەندی بکات، وەرگێڕان ئەوەندەی حەزە، پیشە نییە ، حەزیش پاشان لە ڕێگای مومارەسەوە گەشە و نەشە دەکات، پاچڤە پێش هەموو شتێك و لە خودی خۆیدا چالاکییەکی زمانەوانی- ئەدەبییە.

بەبێ بەهرە و توانای زمانەوانی - ئەدەبی، کەس ناتوانێت کاری باچڤە بکات، یان ببێت بە پاچڤەوان، مەگەر بە خورتی سواری سەری پاچڤە ببێت، کەواتە تەنها زانینی هاکەزایی دوو زمان بەس نییە بۆ ئەوەی ببی بە پاچڤەوان.. کە سێك حەز و ئارەزووی نووسین و قەڵەمرانی نەبێت، لایەنی کەمی دەستی نووسینی نەبێت زۆر زۆر زەحمەتە ببێت بە وەرگێڕێکی کارامە. کە باسی زمانزانی دەکرێت مەبەست لە زمانی قسەکردنی ئاسایی و دابینکەری پێداویستی ڕۆژانە نییە، بەڵکو مەبەست لە زمانی ڕۆشنبیری و بەرهەمهێنانی ڕۆشنبیرییە، بۆیە وەرگێڕ دەبێت ئەهلی قەڵەم بێ، ئەدیب یان نیمچە ئەدیبێك بێ تەنانەت لە بواری زانستیشدا، بوونی زەوق و سەلیقە و بەهرەی ئەدەبی و حەزی نووسەرایەتی بۆ وەرگێڕ یەکجار پێویستە.. زانینی زمانی یەکەم بۆ وەرگێڕ بە مومارەسە و ئەزمون و خوێندنەوە و پەیگیریی زۆر، بە تایبەتی خوێندەوەی ئەدەبیات دەوڵەمەند دەبێت، ئەمە بۆ وەرگێڕی هەموو بوارەکان تەنانەت بواری فەلسەفە و زانستیش زەرورەیە و هیچ شتێکی دیکە جیی ناگرێتەوە.

**

وەرگێڕ دەبێ بەر لەوەی، بکەوێتە کاری وەرگێڕان و بچێتە دنیای وەرگێڕانەوە، دەبێ خوێنەرێکی جدی و خوێنەوار بێ.. باگراوندێکی ڕۆشنبیریی و خوێنەواری باشی هەبێت، ئەوجا بکەوێتە کاری وەرگێڕان، چونکە ئەگەر هەوەڵجار دەست بکات بە کاری وەرگێڕان و پاشان خوو بداتە خوێندەوە و خۆ خوینەوار کردن، ئەمە زۆر زەحمەتە و یارۆ لە قەلان و لە کۆتران دەبێت، نە دەبێت بە وەرگێڕێکی باش و نە بە خوێنەوار و ڕۆشنبیری باش، چونکە کاری وەرگێڕان ئەو دەرفەتەی بۆ نایەڵێتەوە و جاری وایە پاچڤەی بەرهەمێك بە ساڵ و دوو ساڵ وەختی لێدەگرێت، کەواتە وەرگێڕ، لە بواری کارەکەی خۆیدا دەبێ جگە لە شارەزایی تەواو دەربارەی ئەو کارەی کە وەریدەگێڕێت و زانینی باش و بگرە زۆر باشی ئەو زمانەی لێوەی وەردەگێڕێت، ئەگەر زمانی دووەم (زمانی بۆ وەرگێڕدراو) کە بۆ ئێمەی کورد دەکاتە زمانی کوردی، باشتر لە زمانی یەکەم بزانێت و شارەزای تەواوی لە زاراوە و ئیدیۆم و پەند و مەتەڵ و قسەی نەستەق و ئەدەبیاتی فۆلکلۆریی و نووسراوی کۆن و نوێی ئەو زمانە هەبێت.. بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە وەرگێڕ شەقڵی تایبەتی خۆی بەسەر دەقە پاچڤەکراوەکەدا بسەپێنێ و لە ئەسڵی ئەو دەقە دەربچێت کە وەریدەگێڕێت، چونکە وەرگێڕ لە کاری پاچڤەدا ناچارە پابەندی شێواز و ستایلی ئەو دەقە بێت کە لەلایەن نووسەرێکی ترەوە نووسراوە و بۆی نییە جگە لە هەندێك وردە دەستکاری کەم کە زەرورەتی کارە پاچڤەوانییەکە ڕێگەی پێدەدات، نەك بە ڕادەیەك دەست شل بکات وەرگێڕانەکەی ببێت بە وەرگێڕانی ئازاد و گواستنەوەی مانا.. بەهەرحاڵ دەسەڵاتداری لە زمانی دووەمدا، یارمەتی زۆری وەرگێڕ دەدات و دەکاتە کارێك کە کارەکەی بۆنی وەرگێڕانی لێنەیات، ئەمەش بەوە دێتە دی کە وەرگێڕ دەبێت لە کاتی وەرگێڕاندا بە کوردی بیربکاتەوە و خوێنەری کوردی لە بەرچاو بێت، دەقە ئەسڵییەکە بە گوێرەی دەستوور و ڕێزمان و ڕستەسازی و تایبەتمەندییەکانی زمانی کوردی بگوازێتەوە و دابڕێژێتەوە و لە هەمان کاتدا پاپەندی خودی دەقەکەش بێ، نەیەت بە ناوی ئەمانەتدارییەوە بێتوانایی خۆی وەشێرێت و پاچڤەیەکی وشە بە وشەی وشك و ڕەق و سەختفامی ئەوتۆ پێشکەش بکات کە لە دووریی ڕۆژەڕێیەکەوە بۆنی پاچڤەی لێبێت و هێشتاش ئەو منەت بەسەر خوێنەردا بکات و لۆمەی بکات کە بۆ لێی تێناگات.

جا لێرەدا پێویستە ئاماژەیەکی خێرا بۆ گرینگی و بایەخی زمان لە پاچڤەی دەقی ئەدەبیدا بکرێت.. لە دەقێن ئەدەبیدا بە هەموو ژانرە ئەدەبییەکانەوە زمان بایەخ و گرنگییەکی بەرایی و بنەڕەتی ئەوتۆی هەیە، ئەگەر بڵێم ئەدەب یان دەقی ئەدەبی بریتییە لە بەرهەمهێنانی هونەریانەی زمان ڕەنگە لێم نەکرێ بە درۆ و زێدەڕۆیی کەواتە گومان لەوەدا نییە کە ئەدەب، دەقی ئەدەبی هونەرە، زیاتر هونەرێکی زمانەوانییە.

واتە هونەرێکە بە زمان و لە ڕێگەی زمانەوە بەرجەستە دەبێت و دەقایەتی خۆی وەردەگرێت.. بۆیە حەقە وەرگێڕی دەقی ئەدەبی. ئەدیب یان دەستی ئەدەبی هەبێت و حەز و ئارەزووی ئەدەبیاتی هەبێت و سەروکارێکی دەگەڵ تێکڕای ڕەگەزە هونەری و ئیستاتیکییەکان و گەمە زمانەوانی و تێکڕای لایەنە هونەرییەکانی ئەو دەقە ئەدەبییەدا هەبێت کە بەتەمایە وەریگێڕێت.

بەڵام بۆ نمونە کەسێکی مێژوو نووس، یان نووسەری مێژوویی، زانست یا زانایەك، زیاتر لە خەمی گەیاندنی پەیام و تیمە و نێوەڕۆکی بابەتە لێکۆڵینەوانییەکەی خۆیدایە، واتە لە هەردوو حاڵەتی نووسین و پاچڤەدا داهێنان و ئەفراندنی ئەدەبی هونەری زۆر گرینگ نییە، مەگەر تەنیا لەو سنوورەدا کە هەر پاچڤەیەك، بۆ خۆی بە جۆرە ئەفراندنێکی ئەدەبی دێتە ژماردن، خاڵێکی دیکە سەبارەت بە چیرۆك و ئەدەب، سەرباری ئەوەی کە زمان بایەخ و گرنگی یەجگار زۆری هەیە، هەندێ نووسەریش هەن، ستایل و شێوازی تایبەتی خۆیان هەیە و نابێت لە پاچڤەدا فەرامۆش بکرێت، چونکە لە ئەسڵدا ئەو ستایلە بووە بە بەشێك لە دەقەکانیان و ئەو دەقانەی پێ دەناسرێتەوە، بەڵام لە بەرهەمێن لێکۆڵینەوانی یا زانستی، بە گشتی بەرهەمین غەیرەز ئەدەبی دا بە زۆری زمانی ئاسایی و ستانداری بێ پێچو پەنای هونەری- ئەدەبی بەکار دەبرێت و زمان زیاتر بۆ گەیاندنی مەبەستە و هەوراز و نشێو و پێچ و پەنای هونەریانەی نییە، بەڵام لە ئەدەبدا تەکنیك و ستایل و سەلیقە و بابەت و سکێچ و تۆن و هونەرکارییەکانی دیکە، هەر هەموویان گرینگی و بایەخی لەڕادەبەدەریان هەیە و لە خودی دەقەکە نایەتە جیابوونەوە و دابڕان.

*

هەڵبەتە بزووتنەوەی وەرگێڕان لە لای ئێمە زۆر کۆرپەیە و پێشینەیەکی مێژووی دوور و درێژی نییە، بۆیە حاڵی حازر پاشاگەردانییەکی زۆری پێوە دیارە و وەکو پێویست نەکەوتووەتە سەر سکەی خۆی، وەرگێڕەکان کەمتر وەرگێڕی پیشەیین و مەرجی وەرگێڕی باشیان تێدا نییە یا زۆر کەمە، بۆیە دوای شۆرەت و ناوبانگ دەکەون و بگرە بڕێکجار. بە ئەنقەست و دوور لە هەر مەسئولیەت و ئەخلاقێکی ڕۆشنبیریی هان دەدرێن، هەمان ئەو بەرهەمانە وەربگێڕنەوە کە لەلایەن وەرگێڕی باشترەوە هاتوونەتە وەرگێڕان. زۆرجار دەقە وەرگێڕدراوەکەی پێشوو، بە سووکە دەستکارییەکەوە بە ناوی خۆوە بڵاودەکەنەوە و وەشانخانەکانیش، ئەگەر بتوانین بڵێین وەشانخانەمان هەن، بۆی بڵاودەکەنەوە و هەم کات و هەم پارەیەکی زۆر و زیادە بەفیڕۆ دەدرێت، وەشانخانەکان بێئەوەی هیچ هاوئاهەنگییەکی ڕۆشنبیری و چاپەوانیان لە نێواندا بێت، هەمان کار دەکەن، لە کاتێکدا دەکرێت هەر وەشانخانەیەك بایەخ بە لایەنێکی کاری ئەپستمۆلۆجی بدات، جا بۆ ڕزگاربوون لەو بێ بەرنامەیی و پاشاگەردانییە، کە بەندە پێموایە هەر گۆڕانکارییەکی گەورە، پاشاگەردانی خۆی هەیە و ئەم پاساگەردانییەش دەرهاویشتەی گۆڕانکارییە، بەڵام نابێ جڵەوی بۆ شل بکرێت و

بەردەوام بێت، بەڵکو دەبێت لە وەخت و کاتی خۆیدا کۆنترۆڵ بکرێت و لە قاڵبی بەرنامە بدرێت.. دەشێت بۆ نموونە گۆڤارێکی تایبەت بە وەرگێڕان و دنیای وەرگێڕان هەبێت، کە لە ئاستێکی پەروەدەیی و ئەکادیمی بەرز و باشدا بێت و بایەخ بەو لێکۆڵینەوە و باسانە بدات کە پەیوەندی ڕاستەوخۆیان بە زمان و زمانناسی و پەنا و پاسارە تەکنیکییەکانی پاچڤەوە هەیە و بە وردی پەیگیری و پەیجۆری بزووتنەوەی وەرگێڕانی کوردی بکات.. پاچڤە بە دەرس لە زانکۆکاندا بخوێنرێت و بایەخی تایبەتی پێ بدرێت.. دامودەزگایەکی پاچڤەوانی نەتەوەیی زۆر کارامەی بۆ نموونە وەکو (بیت الحکمە=خانەی حیکمەت)ی سەردەمی هارونەڕەشید و مەئموون بێتە دامەزراندن و بە کۆمەڵێك کادری پسپۆڕی کارامە و ئەهلی ئیشەکە کە زمانانی زیندووی دنیا بزانن، بسپێردرێت و موچەیەکی باشی ئەوتۆیان بۆ ببڕێتەوە کە چاویان لە هیچ کارێکی دیکە نەبێت و هەموو توانایەکی خۆیان بۆ کاروباری پاچڤە و دنیای پاچڤەوانی تەرخان بکەن، خۆ هەر وەرگێڕیك بگریت بۆ ئێمە سەد پەڕلەمانتاری مشەخۆر و مێمل دێنێ، چونکە دەشێت میللەت حکومەت یا پەڕلەمانی نەبێ، بە تایبەت ئەم پەڕلەمانە جوانەی لای ئێمە!!، بەڵام هەرگیز ناشێت و نابێت میللەت کتێبی نەبێت! جا لەم دەزگا پاچڤەوانییەدا پسپۆڕانی ئەهلی کتێب و کتێبناسی دەتوانن لە هەر بوارێکی ئەپستمۆلۆژیدا کتێب هەڵبژێرن و ئەو کتێبانە پێش بخەن کە کاریگەری پێشڕەوانەیان هەیە و خێرایی بە بزووتنەوەی ئەپستمۆلۆژی ئەمڕۆمان ببەخشن و بۆ هەر کتێبێك وەرگێڕی گونجاو بدۆزنەوە و هەر وەرگێڕێکیش کتێبی دڵخوازی خۆی بۆ وەرگێڕان هەڵبژێرێت.. هەروەها ببێت بە مەڵبەندێك بۆ کۆبوونەوەی وەرگێڕەکان و ئاڵوگۆڕی ڕاو بۆچوون و ئەزموونی وەرگێڕەکان لە نێو یەکتردا، هەڵبەت ئەم پاچڤەخانەیە (دار الترجمە) ئەرشیف و ئەرشیفخانەی خۆشی دەبێت، کە دەکرێت لەو ڕێگایەوە ڕێ لە دیاردەی پاچڤەی دووبارە و سێ بارەی کتێبان بگیرێت، کە هەم کاتێکی زۆر و هەم پارەیەکی زۆر بە فیڕۆ دەدات.

هەڵبەت هەندێجار پاچڤەی دووبارە و سێ بارە، بە تایبەتی بۆ بەرهەمێك کە خراپ تەرجەمە کرابێ و نەهەقی لە دەقەکە و خاوەن دەقەکە کرابێت، هەر ڕوودەدات و ئەمە پاکانەی خۆی هەیە، بەندە پێشنیاری ئەوە دەکەم کە هیچ بەرهەمێکی پاچڤە کراو بە بێ هەڵسەنگاندنی ئەکادمیانە و بە بێ مۆڵەتی یاسایی و فەرمی، پاچڤەخانەی نێوبراو لە هیچ وەشانخانەیەك چاپ و بڵاونەکرێتەوە، تا ئەم پاشاگەردانییە هەندێك برەوێتەوە و پرۆسەی پاچڤەوانی بکەوێتە سەر سکەی خۆی و بەرە بەرە ببێت بە هەوێن و ئامیانی ڕێنیسانسی ئەپستمۆلۆژی...

*

جا با سووکە هەڵوەستەیەك لەسەر زمان بکەین، دیارە زمانی پەتی لە دنیادا نییە، هەر زمانێکی زیندووی دنیا بگریت، ڕاسەوخۆ و ناڕاستەوخۆ بە گوێرەی واقیعی مێژوویی، جوگرافی، کەلتووری و جیو سیاسی و تەنانەت بازرگانی وئاینی و ئابووریش، دەگەڵ یەکدیدا لە حاڵی دان و سەندن و کارلێکدا بوون و وشەو زاراوەیان چووەتە ناو یەکدی و

باندۆر و کاریگەرییان بەسەر یەکترەوە هەبووە، وشەش کە ئاوەکی دەکەوێ و لە زمانێکەوە تەرەی ناو زمانێکی دی دەبێت، یا بە هەمان فۆنەتیك و مانا لە زمانە بێگانەکەدا دەمێنێتەوە و بەرە بەرە لە ڕێگەی بەکارهێنانەوە، ماڵی و کەوی دەبێت و خووی زمانە بێگانەکە دەگرێت و دەبێت بە موڵکی ئەو زمانە یا فۆنەتیك و ماناکەی دەگۆڕێت و بە ئاسانی لە زمانی یەکەمدا ناناسرێتەوە و ملکەچی دەستوور و ڕێزمانی دووەم دەبێت.. بۆیە زمانی پەتی، خەیاڵپڵاوە، نیشانەی ئەوەیە کە ئەو زمانە تەماس و کارلێکی ئەپستمۆلۆژی دەگەڵ زمانانی دەوروبەری خۆی و دنیادا نییە و زمانێکی گۆشەگیرە.. زمانی بەرهەمهێنانی فیکر و فەلسەفە و هونەر و زانست نییە... بە هەرحاڵ کێشەی زمان لەوەدا نییە کە وشەی بێگانەی تیا بێت، بە تایبەت ئەو وشانەی کە ماڵی بووبن و هاوتایان لە خودی زمانە وەرگرەکەدا نەبێت، وەرگرتنیان زۆر ئاساییە، بە مەرجێك لە وەرگرتن و دەستکاری و بەکارهێنانیدا تەبیعەت و دەستوور و ڕێزمانی زمانەکەی خۆمان ڕەچاو بکەین، یانی بە گوێرەی دەستووری زمانی کوردی مامەڵەی لەتەکدا بکرێت، زمان بە وشەو زاراوەی بێگانە بە تایبەت ئەگەر ئەو وشە و زاراوانە لە زمانی وەرگردا نەبن. نە عەییدار دەبێت، نە دەشێوێت، بەڵکو بە داڕشتن و ڕستە بەندی بێگانە و نامۆ بە دەستوور و ڕێزمانی زمانی وەرگر. عەییدار دەبێت و دەشێوێت، کە ئەمە لە نووسینی ئەمڕۆی زۆرێك لە وەرگێڕ و هەندێك لە نووسەرەکانماندا بە زەقی دیارە.

"٢"

بە درێژایی مێژوو ئەوە ساغ بووەتەوە کە پاچڤە نەك هەر پەیوەندی ڕاسەوخۆی بە تازەبوونەوە و تازەگەرییەوە هەیە، بەڵکو یەکێکە لە فاکتەر و کۆڵەکە گرینگەکانی ڕێنیسانسی هەمەلایەنەی میللەتان، واتە تازەبوونەوە و ڕێنیسانس لە هەموو سەردەمێکدا قەرزاربازی پاچڤە بووە، خۆ ئەگەر کەموکوڕییەك لە یەکێك لە کایە و بوارەکانی نوێگەری ومۆدێرنەتەدا بە دی بکرێت و هەبێت، یەکێك لە هۆیەکانی دەگەڕێتەوە بۆ کەموکوڕی و کێماسی بواری پاچڤە کە بیر و بۆچونی گەلانی دیکەی بە دروستی نەگواستووەتەوە یان ئەگەر گواستبێتیەوە، بە نیوەچڵی گواستوویەتیەوە، کە ئەمەیان کارێکی مەترسیدارە، چونکە ئەگەر ویستت میللەتێك کۆڵەوار و داماو بکەیت، بیکەی بە گەپجاڕ و عاجباتی ئەوا حەقیقەتێ لێبشارەوە یا بە نیوەچڵی بیخە بەردەستی، ئیدی خۆبەخۆ وبەرە بەرە دەپوکێتەوە، دیارە ئەمە خۆی لە خۆیدا ئاماژەیە بۆ گرنگی دەوری وەرگێڕ لە خزمەتکردنی فەرهەنگ و کەلتوور وکایە ئەپستمۆلۆجییە جۆراوجۆرەکانی میللەتی خۆیدا، هەڵبەت ئەم جێگە و پێگەیە هەر وەرگێڕێکی باش دەخاتە ژێر باری مەسئولیەتی ئەمانتدارییەوە، لە کاری وەرگێڕاندا.. پاچڤە نەك هەر فەرهەنگ وکەلتوور دەوڵەمەند دەکات، بەڵکو زمانیش دەوڵەمەند دەکات، میللەتانیش لە ڕووی ژیاریی و شارستانی و ئەپستمۆلۆژییەوە زیاتر بە یەکدی دەناسێنێت، دەشێت بگوترێ پاچڤە

گفتوگۆیەکی شارستانیانەیە لە نێوان میللەت و کەلتووره جیاوازەکاندا، بۆیە پاچڤە مەسئولیەتێکی گەورەیە وەکو چۆن نووسین، زانایی و توانایی دەوێت، پاچڤەش بەو ئاوایە زانایی و توانایی و ئەمانەتداری خۆی دەوێت و ئەگەر لە نووسین قورستر نەبێت هەرگیز ئاسانتر نییە، ئەگەر پاچڤەش کەم و زۆر خولقاندنەوە و داهێنانی زمانەوانی و ئەدەبی نەبوایە، دەبوایە ئەو هەموو جیاوازییە لە شێواز و ستایل و ڕوونی و ڕەوانی و تۆنی دوو یان چەند پاچڤەی یەک بەرهەمدا، لە لایەن دوو کەس یان چەند کەسێکەوە نەبوایە.

ڕاستە نووسەر زۆر پابەندی بیری خۆیەتی و تەواو لە خەمی ئەوەدایە بە جوانترین شێوە دەری ببڕێت، بەڵام لە دەربڕینی مەبەست و بەکاربردنی زمان و زاراوەدا تەواو ئازادە، بەڵام وەرگێر دەبێ وشە بە وشە، ڕستە بە ڕستە، هەوراز و نشێوی دەقێک تەی بکات کە خەڵکێکی دیکە نووسیویەتی . بۆیە هەر پاچڤەیەک جۆرە ڕاڤە و شرۆڤەیەکی سخ وچڕ ە و ئەمەش هێندەی تر ئەرکی وەرگێڕ قورستر دەکات، چونکە ئەگەر زەوق و تەبع و توانای زمانەوانی- ئەدەبی وەرگێڕ، زۆر لە زمان و ستایلی خودی نووسەری دەقەکە دوور بکەوێتەوە، بە ئاسانی کارەکەی لێقبوول ناکرێت، وەرگێڕ دەبێ بە هەمان شێواز و ستایلی نووسەری دەقەکەوە دەقەکە بۆ زمانی دووەم بگوازێتەوە و تەنانەت لە مانا و مەبەست و ئیستاتیکا و ڕوونی و ڕەوانی دەقەکەش بەرپرسە، بە کورتی و بە کوردی وەرگێڕ دەبێت بچێتە کلێشە و پێستی نووسەری دەقەکەوە، بۆیە زۆرجار پاچڤە لە نووسین قورسترە، چونکە وەرگێڕ جگە لە پابەندی بە زمان و شێوازی دەربڕین و گوزارشتەوانی نووسەرەوە، دەبێت کارێکی وەهاش بکات، دەقەکە لە زمانی دووەمدا بۆنی پاچڤەی لێنەیەت، دارشتن و ڕستەبەندی و ڕێزمان و زمانی وەرگێڕانەکەی نەکەوێتە ژێر کاریگەریی و باندۆری ڕستەبەندی و دەستوور و ڕێزمانی زمانی دەقە ئەسڵەکەوە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە وەرگێڕ لە کاتی وەرگێڕاندا بەو زمانە بیر بکاتەوە کە دەقەکەی بۆ وەردەگێڕێت، نەک بە پێچەوانەوە، واتە دەبێت زمانی دووەم بە ڕادەیەک بزانێت و زاڵ بێت بە سەریدا و ڕاز و ڕەمزەکانی شارەزا بێت ، کە دەقەکە بە جۆرێ لە زمانی دووەمدا بخولقێنێتەوە و دابڕێژێتەوە کە ئەگەر نووسەرەکە بۆ خۆی زمانی دووەمی زۆر باش زانیبا، هەر بەو شێوەیەی دابڕشتبایەوە.. دیارە ئەم حاڵەتە لە کارێن دەقی ئەدەبی و چیرۆکڤانیدا زۆر هەستیار و گرینگ ترە تا لە دەقێن باو و ئاسایی و ستانداردی زانستی و کۆمەڵایەتی.. هەر هەموو ئەمە ئەوەمان پێدەڵێت کە پێویستە وەرگێڕ، دەقێک بۆ وەرگێڕان هەڵبژێرێت کە بە دڵی خۆی بێت، حەزی لێبکات بە ئاسانی تێکەڵاوی ببێت تا کارەکەی پوختە و جوان و ڕوون و ڕەوان دەربچێت، دەنا کارەکەی دەبێت بە بێگار و سوخرە و جەڵەبی و بێ ڕەونەق دەردەچێت و هەرگیز نزیکترین هاوتای دەقەکەی لە زمانی دووەمدا بۆ بەرهەم نایەتەوە، هەڵبەتە هاوتا دۆزیش بۆ خۆی سەلیقە و شارەزایی و پابەندییەکی زۆری گەرەکە، بۆ نموونە، ئەگەر بەرامبەر وشەیەک یا زاراوەیەکی دەقی یەکەم، لە زمانی دووەمدا سێ چوار هاوتات دۆزییەوە، ئەوسا دەبێ بێی بگەڕێی بزانی لەو سێ چوار هاوتایەدا کامیان پڕ بە پێستی وشە یا زاراوەکەی دەقی یەکەمە و ڕۆحی ئەو دەپارێزێ و مانا و چەمکەکەی زیاتر دەگەیەنێت، جا

لێرەدا دەبێ ئەوەش بگوترێ کە پەیوەندی پاچڤە و ڕاڤە (تەفسیر) بە ڕادەیەکە ڕەنگە ئەگەر بگوترێ پاچڤە ڕاڤەیەکی سخ وچڕە و ڕاڤە پاچڤەیەکی شاش و نە سفتە نەبێ بە زیدەڕۆیی، ئەمەش بەو مانایەیە کە وەرگێڕ، ئەوەندی دەرفەتی هەیە پێوستە و حەقە زۆربەی ئەو سەرچاوە سەرەکی و گرینگانەش بخوێنێتەوە کە دەربارەی ئەو دەقەی کە بە نیازە پاچڤەی بکات، وە خوێنێ، تا ڕاز و ڕەمز و نهێنییەکانی پشت دەقەکەشی بۆ ڕوون ببێتەوە و لە وەرگێڕانەکەیدا سوودی لێبدینێ، چونکە کاتێ وەرگێڕ دەچێتە ژێر باری وەرگێڕانی دەقێك ، لە هەر ورد و درشت و تەکنیکێکی دەقەکە، لە ڕوا لەت و نێوەڕۆکی دەقەکە بەرپرسە و دەبێت بە نوێنەری باوەڕپێکراوی دەقەکە و لەوەش زیاتر دەچێتە کلێشە و پێستی نووسەری دەقەکە و دەقەکە دەبێت بە ئەمانەت لەلای ئەم و خیانەت بە ئەمانەت وەکو دەڵێن کاری کردەنی نییە.

بە کورتی و کرمانجی وەرگێڕ دەبێ دەقەکە لە خوێنەر باشتر بناسێت، چونکە وەرگێڕ هەم خوێنەری جدی دەقەکەیە و هەم وەرگێڕی ئەمینی دەقەکەیە، هەر وەرگێڕێك باری ئەم ئەمانەتە نەبات نابێت بچێتە ژێری، دەنا ئۆباڵی نووسەر و دەقەکە و خوێنەرانی زمانی دووەمیشی دەکەوێتە ئەستۆ. کەواتە پاچڤە کارێکی میکانیکی ڕۆتینی ئاسایی نییە، بەڵکو بە تایبەتی لە ڕووی زمان و مامەڵەی زمانەوانییەوە، جۆرە داهێنانێکە، چونکە پاچڤە لە هەمان کاتدا هەڵوەشاندنەوەی دەقێکە لە زمانی یەکەمدا و خولقاندنەوەی هەمان دەقە بە هەمان کەرەستە و ڕەگەزی خۆی، لە زمانی دووەمدا و بە گوێرەی دەستوور و ڕێزمانی و تایبەتمەندییە زمانەوانیەکانی زمانی دووەم کە ئەمە لە ڕووی مامەڵەی زمانەوانییەوە جۆرە توانایەکی فیلیڤانی گەرەکە، خۆ پاچڤەی دەقە فیلیڤانییە ئەدەبییە خەیاڵئامێز و خەیاڵ ئەنگێزەکان، بۆ خۆی جۆرە خولقاندنەوەیەکی داهێنەرانەیە، چونکە لە دەقی فیلیڤانی ئەدەبیدا، خەیاڵ و فەنتازیا و تەکنیك و ئیستاتیکا و بە کورتی و کرمانجی زیاتر هونەرییەت و ئەدەبیەت مەبەستە تا پەیام و گەیاندنی پەیام، بۆیە وەرگێڕ دەبێت ببێت بە شەریکی ڕوحی تێکڕای ئەو خەون و خەیاڵ و فەنتازیا و تەکنیك و لەزەتەئیستاتیکی و ئەدەبییەی کە لە خودی دەقەکەدا هەیە و ڕواڵەت و ناوەڕۆکی دەقەکەی تەنیوە، تا بتوانێت هەمان ئەو لەزەتە ئیستاتیکی و ڕوحییە بۆ خوێنەرێن زمانی دووەم، بە هەمان هونەریەتی زمانی یەکەم بگوازێتەوە، کە ئەمە بە بێ بەهرەی هونەری قەت مەیسەر نابێت. دەقی ئەدەبی هەم هونەری زمانەوانی تیایە و هەم هونەری ئەدەبی ، بەڵام دەقێن غەیرە ئەدەبی، ڕەنگە زۆر کەڕەت هونەری زمانەوانی تیا هەبێت، بەڵام هونەری ئەدەبی فیلیڤانی تیا نییە، چونکە زمان لەم جۆرە دەقە نا ئەدەبیانەدا، زیاتر زمانێکی ستانداردی ئاساییە و پردی گواستنەوەی پەیامە و لە خەون و خەیاڵ و فەنتازیا بە دوورە.

بە هەر حاڵ وەرگێڕ دەبێت بە زمانی دووەم کاری وەرگێڕان بکات و خوێنەرێکی لە زەبر و جدی و پەیگیر بێت، هەر کەسێك باگراوندێکی دەوڵەمەند و باشی خوێندنەوەی نەبێت و مل بە پاچڤەوە بنێت، هەم غەدر لە خۆی و هەم غەدر لە

هەردوو زمانی یەکەم و دووەم دەکات.. زمان کە بە هەڵە بەکار برا، هاوار دەکات، هەست بە جۆرە سوکایەتییەك دەکات، ئەوەی سوکایەتی بە زمان و چۆنیەتی بەکار بردنی بکات، زمان لێی هەڵدەگەڕێتەوە و نەك سوکایەتی پێدەکاتەوە بگرە تووشی ڕیسوا بوونیشی دەکات، بۆیە وەرگێڕ و هەر کەسێکی ئەهلی قەڵەم، بەو چاوەوە بڕواننە زمان و مامەڵەی لەتەکدا بکەن کە بوونەوەرێکی زندووە، هەڵبەتە وەرگێڕ.. وەرگێڕ بۆ کوردیم مەبەستە.. دەبێت بە بەردەوامی کەلەپووردی ڕەسەنی میللەتی خۆی چ فۆلکلۆر و چ نووسرا و دەور بکاتەوە، تا توانای گوزارشت و دەربڕینی خۆی دەوڵەمەند بکات و زمانەکەی مشت وماڵ بدات و سیقال بکاتەوە و توانایەکی زیاتری زمانەوانی پەیدا بکات.

هەڵبەتە بۆ وەرگێڕ زاڵی بەسەر بابەتی ئەو دەقەدا کە دەیەوێ وەری بگێڕێت، ئەگەر لە مەرجی زانینی دوو زمانەکە گرنگتر نەبێت، ئەوا هیچی کەمتر نییە، بۆ نموونە ئەگەر دەقێك بدرێت بە دوو وەرگێڕ کە هەردووکیان لە یەك ئاستی زانینی هەردوو زمانی یەکەم و دووەمدا بن، بێگومان ئەوەیان کە باشتر لە بابەتی دەقەکە حاڵی بووبێت، باشتری پاچڤە دەکات تا لەوەی تریان.. دیارە ئەم سێ مەرجە واتە شارەزایی لە زمانی یەکەم و دووەم و زاڵی بەسەر بابەتی دەقدا بەس نییە بۆ ئەوەی وەرگێڕی چاك بێت، بەڵکو شارەزایی لە فەن و فێڵ و ڕاز و ڕەمزی هونەری پاچڤەش مەرجێکی زۆر گرینگە.. ئەوەی شارەزایی لە هونەری وەرگێڕاندا نەبێت، هەموو مەرجەکانی دیکەشی تیابێت هەر نابێت بە وەرگێڕی چاك، شارەزایی لە هونەری وەرگێڕاندا بە مومارەسە و سوور بوون لە سەر فێربوونی دێتە دی و مەرجی فێربوونیش، حەز و کوڵ نەدانە، لەزەت بینینە لەو ئیشەی دەتەوێت فێری بێت، بۆ نمونە ئەگەر وەرگێڕێك لەزەت لە پاچڤەکردن نەبینێ و بە لەزەتەوە مومارەسەی نەکات، زۆر زەحمەتە لەو بوارەدا سەربکەوێت، دەبێ بەو نەفەسە مامەڵە دەگەڵ پاچڤەدا بکات، کە ئەگەر لە کاری نووسین زیاتر نەبێت، هیچی کەمتر نییە، کە بە دڵنیاییەوە پاچڤە لە زۆر ڕووەوە لە نووسین قورسترە.

هەڵبەتە وەرگێڕان تێکەڵەیەکە لە وردی زانست ، ناسکی هونەر، لە بەهرە و سەلیقەی ئەفراندن و توانای نووسەرایەتی بەڵام بە ناسنامەی پاچڤە و وەرگێڕان.. وەرگێر جگە لەو پێش مەرجانەی کە لە پێشترەوە ئاماژەمان بۆ کردوون، دەبێت بەهرە و توانای نووسینی هەبێت، خۆ ئەگەر نووسەرێکی لەزەبریش نەبێ، ئەوا دەبێت نیمچە نووسەر و دەستێکی باڵای لە هونەری نووسیندا هەبێت، لە نهێنی و وردەکارییەکانی زمان ئاگادار بێت، بابەتی وەرگێڕانەکەی بە دروستی تێبگات و بخوێنێتەوە و نابێ ئەوەشمان لە بیر بچێت کە وەرگێڕ لە کاری وەرگێڕاندا گوزارشت لە بیر و بۆچوون و هزرینی خۆی ناکات، ناتوانێت لەو هزر و بیرانە دەربچێت کە لە خودی دەقەکەدا هەن، چونکە پابەندە بەو دەقەوە کە کەسێکی دی بەرهەمی هێناوە، واتە چەندێتی و چۆنایەتی دەقەکە لە زمانی دووەمدا بە گوێرەی یاسا و ڕێسای زمانی دووەم بخولقێنێتەوە و دەقایەتی دەقەکەش بپارێزێت.. کەواتە پاچڤەش بۆ خۆی بە مانا بەرینەکەی کاری نووسین، جۆرە هونەرێکی نووسەرایەتییە، واتە مەرج نییە هەر نووسەر بەهرە و توانایەکی فراوانی زمانەوانی- ئەدەبی و

توانای دارشتنی جوان و خۆشخوان و خاوەنی بەلاغەت و فەساحەت، ڕوونبێژی و ڕەوانبێژی و جوانکاری هەبێت، بەڵکو وەرگێڕیش دەبێت هەمان ئەو بەهرە و توانایانەی هەبێت و بتوانێت بە زەبری ئەو بەهرە و توانایانە بە سەلامەتی لە مینجاڕی پاچڤە دەربچێت.

ڕەنگە هەموو نووسەرێك نەتوانێ ببێت بە وەرگێڕ، بەڵام هەر وەرگێڕێك دەبێت بەهرە و توانای نووسینی تێدا بێت.. یانی ئەگەر نووسین ئەفراندن بێت، ئەوا وەرگێڕان دەکاتە ئەفراندنەوەی نزیکترین هاوتای ئەو دەقەی کە دێتە وەرگێڕان، بگرە ئەگەر بگوترێت وەرگێڕ پێویستە توانا و بەهرەیەکی نووسینەوانی زیاتری لە نووسەر هەبێت، ڕەنگە نەبێت بە زیادەڕۆیی.. چونکە نووسەر لە شێواز و ستایل و دەربڕین و گوزارشت و بەرجەستەکردنی بەرهەمەکەیدا ئازاد بووە، بەڵام وەرگێڕ لە دنیایەکدا کار دەکات کە لە لایەن کەسێکی دیکەوە خولقێنراوە،قاڵب و فۆرمی تایبەتی پێدراوە، تێمەو نێوەرۆك و پەیامی دڵخوازی نووسەری لێ بارکراوە. ئیدی وەرگێر چاری ناچارە دەبێ مامەڵە دەگەڵ ئەو واقیعەدا بکات و شارەزایانە ئەو دنیا پێشوەختە خولقێنراوە هەڵوەشێنێتەوە و بە هەمان کەرەستە و دار و پەردوو لە زمانی دووەمدا، هونەرمەندانە و بە جۆرێ بخولقێنێتەوە کە لە ڕووی تەکنیك و هونەرکاری و وردەکارییەوە هاوتای دەقی یەکەم بکاتەوە، واتە وەرگێر خۆ بە خۆ دەبێت بە پەیڤداری نووسەری یەکەمی دەقەکە و ئامانەتداری کارەکە وای لێدەخوازێت لە دەقەکە لانەدات، واتە دەقەکە یاسا و ڕێسا و چۆنیەتی کارکردنی وەرگێڕەکە دەسە پێنێت.. هەڵبەت مەرج نییە بەهرەمەندی وەرگێڕ لە زەوق و توانای نووسەریدا، هەر لە چوارچێوەی ئەدەبی و ژانرە ئەدەبییەکانی وەکو چیرۆك و ڕۆمان و شیعردا بێت، بەڵکو ئەو وەرگێڕ و پاچڤەوانانەش کە لە بوارە زانستی و تەکنەلۆژیەکانیشدا کار دەکەن، دەبێت ئەو زەوق و بەهرە و توانا نووسینەوانییەیان هەبێت، چونکە دەق کە بە زمان دێتە بەرجەستە کردن لەو ڕوانگەیەوە بەرهەمێکی زمانەوانی- ئەدەبییە و وەرگێڕانیش لەو حاڵەتەدا دەکاتە دووبارە ئەفراندنەوەیەکی زمانەوانی- ئەدەبی.

جا بەم پێودانگە، پاچڤەی باش (بۆ کوردی) ئەوەیە کوردی بێت، لە ڕاستە نووسینی کوردی بچێت. مەبەست ئەوەیە کە بۆنی پاچڤەی لێنەیات، یان کەمترین بۆنی پاچڤەی لێبێت، واتە شەقڵ و نەفەسی یارۆی وەرگێڕی پێوە دیار نەبێت، چونکە وەکو پێشتریش باسمان کرد وەرگێڕ لە کاری وەرگێڕاندا گوزارشت لە بیروبۆچوون و هزرینی خۆی ناکات، ناتوانێت لەو هزر و بیرانە دەربچێت کە لە خودی دەقەکەدا هەن، چونکە پابەندە بەو دەقەوە کە کەسێکی دی بەرهەمی هێناوە، واتە چەندیەتی و چۆنایەتی دەقەکە لە زمانی دووەمدا، بە گوێرەی یاسا و ڕێسای زمانی دووەم بخولقێنێتەوە و دەقایەتی دەقەکە بپارێزێت . یانی نەفەسی وەرگێڕی پێوە دیار نەبێت، پاچڤەیەکی وشە بە وشەی وشك و مردوو بێ گیان و شەقوشڕ نەبێت، ڕوون و ڕەوان و خۆشخوێن بێت، تیمە و ناوەڕۆك و بابەتی دەقەکە بە ئاسانی و ڕوونی بنوێنێتەوە و وردەکاری و ناسککاری و تەکنیك و هونەرکارییەکانی دەقە ئەسڵییەکە لە زمانی دووەمدا بنوێنێتەوە، بۆ

نموونە ئەگەر نووسەری دەقەکە لە شوێنێکدا دەربڕینێکی شاعیرانەی بەکار بردبێ، بە هەمان نەفەسی شاعیرانە پاچڤە بکرێتەوە یان ئەگەر نووسەر تەنز و ساتێری بەکار بردبێت، هەمان حاڵەتی تەنزئامێز لە پاچڤەکەشدا ڕەنگ بداتەوە.. یان ئەگەر نووسەر لەبەر هەر هۆیەك یان بە هەر مەبەستێك لە هەندێ شوێنی دەقەکەیدا زمانی کلاسیك، یان کۆن، یان قورس یان زمانی عامیانەی بەکار بردبێت، دەبێت هەموو ئەو حاڵەتانە لە زمانی دووەمدا ڕەنگبداتەوە، دەنا وەرگێڕانێکی ڕووت و قووت و بێگیان و بێ هەوراز و نشێوی بێ ناوەڕۆك ، دەکاتە بێگار و هیچ خزمەتیك بە بزووتنەوەی کەلتووری و ئەپستمۆلۆژی ناکات، هەروەها لە وەرگێڕاندا دەبێت ئەوەش دەربخرێت کە نووسەر چی گوتووە و چۆنی گوتووە و تەنانەت ئەوەش دەربکەوێت کە ویستوویەتی چ بڵێت، لە نێو وەرگێڕ و پاچڤەوانەکاندا، تەنیا لەنێو ناودارانی ئەهلی پاچڤەشدا، هەندێك هەن کە هەر بەرهەمێك چەندیش لە ڕووی ستایل و شێوە و ناوەڕۆکیشەوە جیاواز بن، بە هەمان شێوە و ستایلی خۆیانەوە پاچڤە دەکەن، کە ئەمەش پاچڤەیەکی میکانیکی نا پەسەند و نا سەرکەوتووە، چونکە ڕۆح و هەناسەی وەرگێڕی لێبارکراو، هەڵبەت هەندێك دەق هەن لە ئیجادی ئاڵۆز و گۆنگن ، سەخت و دێرفامن ، وەرگێڕ چی بکات، ئەوەندی لەسەرە کارێك بکات کە ئاڵۆزی وگۆنگی پاچڤەکەی لە هی دەقە ئەسڵییەکە زیاتر نەبێت، ئاڵۆزی وگۆنگی دەق و پاچڤەی ئەم جۆرە بەرهەمانە، دەبێت بە کۆمەکی ڕاڤە و شرۆڤە و پەراوێز نووسی چارەسەر بکرێت.

بەندە پێموایە خوێنەر دەبێت لە خوێندنەوەدا زۆر هەستیار بێت و بە نەفەسی ڕەخنەییەوە بخوێنێتەوە و بتوانێت موناقەشەی ئەو دەقە بکات کە دەیخوێنیتەوە و لە دوا ئەنجامدا هەڵسەنگاندنی بۆ بکات و داوەری دەربارەی سەرکەوتن و ناکامییەکانی بکات، جا لێرەدا کە باسەکەمان باسی وەرگێڕانە، گومان لەوەدا نییە کە خوێنەرێك کە بە خۆی زمانزان بێت یان پاچڤەوان بێت، باشتر داوەری پێدەکرێت، کاتێ کە بەرهەمێکی پاچڤە کراو دەخوێنیتەوە بەتەمایە بە ڕاستە ڕێگایەکی خۆش و هەمواردا بڕوات، کاتێ لە قۆناغی یەکەمی ڕێگاکەدا یان لە نیوەی ڕێگاکەدا، یان لە هەر قۆناغێکی ڕێگاکەدا، کۆسپ و تەگەرە و هەوراز و نشێوی لەناکاو و چاوڕوان نەکراوی دێتە پێشێ یەکسەر دڵی خەبەر دەدات کە ئەم ماستە موویەکی تێدایە و دەکەوێتە گومانەوە و وەکو خوێنەرێکی فاما و شارەزا و ئەزموودار، داوەری خۆی دەکات، یان هەندێجار تووشی دەبێت بە تووشی هەندێ ڕستەی ناباو و ناسازی گومان ئەنگێزی ئەوتۆوە کە خۆی شەرعی خۆی دەکات.. یان جاری وا هەیە نامیلکەیەکی بچووك لە زمانی دووەمدا بووە بە کتێبێکی قەبە و ئەستوور، کە ئەمەش بۆ خۆی گومان چێدەکات و جێگەی گومانە، ، بە تایبەتی ئەگەر ژمارەی ئەلفبای زمانی یەکەم ودووەمی دەقەکە بە قەد یەك بن یان زۆر لە یەکدی نزیك بن... ئەمە جگە لەوەی زۆربەی هەرە زۆری کاری وەرگێڕان لەلای ئێمە لە زمانی یەکەمی دەقەکەوە نەکراوە، بەڵکو لە زمانی دووەم و هەندێجار لە زمانی سێیەمەوە دەکرێن، لەم حاڵەتەدا دەقەکە هەتا دەگاتە لای ئێمە، تەواو کاڵ دەبێتەوە و خوێنەر هەم بە گومان و هەم بە نەبەدڵی و ناچاری پێشوازی دەکات و

حەقی خۆشییەتی، جا وەرگێر بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەم حاڵەتە، دەبێ بە ئیحتوبارترین پاچڤە بکات بە سەرچاوەی کارەکەی و لەگەڵ پڕ ئیحتوبارترین پاچڤەی دیکەدا لە زمانێکی دیدا بەراوردی بکات، بۆ نموونە ئەگەر دەقێکی ئینگلیزی کرابوو بە عەرەبی و کوردێك لە عەرەبییەوە بیکات بە کوردی، حەقە لەگەڵ تەرجەمە فارسییەکەی یان تورکییەکەی هەمان دەقدا بەراوردی بکات، ئەگەر بۆ نمونە یەکێ لەو دوو زمانەش بزانێت، یان پاچڤەکەی بدات بە کەسێك کە زمانی یەکەمی دەقەکە بزانێت تا بەراوردی بکات و پێداچوونەوەی بۆ بکات، ئەم کارە هەم نیشانەی ئەمانتدارییە و هەم متمانەی خوێنەر بەدەست دێنێت، ڕاستە هەندێجار پاچڤەیەکی خراپ، نا ئەمین، بە گەرمی لەلایەن خوێنەرانەوە پێشوازی لێ دەکرێت، هۆی ئەمە ئەوەیە کە وەرگێڕەکە هەرچەندە ئەمین و ورد نییە، باڵام قەڵەم و ئینشایەکی باشی هەیە، دیارە ئەمە زیاتر لە بەرهەمێن عەواەپەسەندا دەردەکەوێت و بەسەر خوێنەرێن ئاسایی و کول سەرنجدا تێدە پەڕێت، دەنا بەرهەمێك لە ئاستێکی ئەکادیمی و بەرزدا بێت، خوێنەری جدی و تیژ سەرنجی دەوێت و بە ئاسانی بەسەر خوێنەردا تێنا پەڕێت، بۆیە مەرج نییە گەرمی بازاڕ و فرە خوێنەری بەرهەمێك نیشانەی سەرکەوتن بێت.

بەهەر حاڵ پاچڤە بە گوێرەی بابەتی پاچڤەکە دەگۆڕێت، وەکو چۆن هەر بابەتێك بەدەم چێبوونەوە زمان و ستایل و ئاستی خۆی بەرهەم دێنی، بەو ئاوایەش لە پاچڤەدا ڕەنگ دەداتەوە، خوێنەریش ئاستی جیاوازیان هەیە، بۆ نموونە خوێنەرێن بەرهەمێن ڕۆمانسی سادە، ناتوانن بەرهەمێکی پاچڤەکراوی فەلسەفی زەحمەت و دژوار و دێرفام بخوێننەوە و لەزەتی لێ بدینن، لە کاتێکدا بەرهەمەکە لە بنەڕەتدا بۆ خەڵکانێکی دەستەبژێر نووسراوە.

گرینگ ئەوەیە وەرگێڕ، بە دروستی و ئەمانەتەوە کارەکەی خۆی ئەنجام بدات، ئیدی هەر بەرهەمە خوێنەری خۆی پەیدا دەکات، چونکە خۆی دەزانێت چ بەرهەمێك بابەتی زەوق و حەزی ئەوە، چ بابەتێك کەڵکەڵە و خولیای ئەبستمۆلۆجییەکانی ئەو تێر و پاراو دەکات، چونکە خوێندنەوە تەنیا بۆ لەزەت و کات بەسەر بردن نییە.

دیارە هەبوونی ڕەخنە، دیاردەیەکی شارستانی پێشکەوتووە و نیشانەی دیموکراتیەت و قبوڵکردنی یەکدییە، ڕەخنە ئەگەر بە نیاز پاکی و بابەتیانە و بە مەبەستی خەمخۆری بۆ تێکڕای بزووتنەوەی ئەپستمۆلۆژی بێتە نووسین، دەبێتە پشتیوانێکی گەورەی ئەرێنی هەم بۆ وەرگێڕ و هەم بۆ خوێنەر و هەم دەبێت بە پاسەوانی ئەمینی بزوتنەوە کەلتووری و ئەپستمۆلۆژییەکە، لێ مخابن ڕەخنە لای ئێمەی کورد وەکو هەموو کایە و وارە ئەپستمۆلۆژی و کۆمەڵایەتی و سیاسی و ڕۆشنبیرییەکانی دیکە هێشتا زۆر کۆرپەیە و هێشتا لە ڕق و حەزی شەخسی دەرباز نەبووە، کە ئەمە زادەی دیکتاتۆریەتی زەینی و قەبوڵنەکردنی یەکدییە، ڕەخنەگری لای ئێمە ئەوەندەی سەروکاری دەگەڵ خودی نووسەر یان وەرگێڕدایە، ئەویش بە زمانێکی زبری بازاڕی پڕ لە تانە و تەشەر و تەوس و توانج، دێت هەندێك عمومیاتگۆیی بەناوی ڕەخنەوە بە

خوێنەر دەفرۆشێت و خۆی زۆر لە نووسەر یان پاچڤەوانەکە بە گەورەتر دەزانێ و غافڵە لەوەی کە سەر و سەختی ئەو دەگەڵ خودی دەقەکەدایە نەك پاچڤەوانەکە، دەوری ئەو دەوری قازییە، قازیش دەبێت هەموو مەرجێکی قەزاوەت و قازیەتی تیا بێت، ودەبێت لە حوکمەکانیا هەم بێلایەن بێت و هەم خەمسارد و بێپەرواو و بێ ئینساف نەبێت... بۆیە لە دنیای پاچڤەدا ئەو ڕەخنەگرانە حەقی ڕەخنەگرتنیان هەیە کە هەموو مەرجێکی ڕەخنەگریان تیا بێت، کە یەکێك لەو مەرجانە ئەوەیە بە خۆی دەستی پاچڤەی هەبێت، دەنا لەوەیە داوای مەحاڵ لە وەرگێڕ بکات و هەزار و یەك پەڵپ و بیانووی ناڵۆژیکی پێبگرێت.. نەبوونی ڕەخنە لە هەر بوارێکی ژیاندا بێ ، دیاردەیەکی نەرێنی و ناپەسەندە، هیچ دیاردە و ڕووداو و شتێك لە سەرووی ڕەخنەوە نییە، ڕەخنەی بابەتیانەی بە ئینساف و زانستیانە، دەتکات بە شەریکی شەرعی و متمانە پێکراوی هەردوولای هەر هاوکێشەیەکی ئەپستمۆلۆژی.. بەڵام ئەوەی لای ئێمە زۆر زەق و دیارە،قەبووڵ نەکردنی یەکدییە، ڕەخنەگرەکانمان زۆر چیکڵدانە تەنگ و فیشاڵباز و لە خۆ ڕازین و بە نەفەسی دادگاییکردن و لە قافا گرتن و شکاندنی نووسەر یان وەرگێڕ کار دەکەن و مێشیان لێدەکەن بە گامێش و ئەوەندەی مامەڵە لەگەڵ خودی نووسەر یان وەرگێڕ دەکەن، خۆ لە قەرەی دەقەکە نادەن ، دێن لە ڕێگای هەندێك عمومیاتگۆیی کلێشەییەوە هەم دەقەکە زندە بەچاڵ دەکەن و هەم خوێنەر چەواشە دەکەن و بەدەر لە هەر پێوەر و پێوانە و ویژدان و ئینسافێکی ڕەخنەیی، بازوو نوێنی ڕۆشنبیری خۆیان دەکەن . دیارە بەمە ناوترێ ڕەخنە یان کاری ڕۆشنبیری، بگرە جۆرە مشەخۆرییەکی حەرامە بە سەر پڕۆسەی ڕۆشنبیرییەوە.. لەملاشەوە خوا حەقە، زۆربەی نوسەر و وەرگێڕەکانمان لەوە دڵناسکتر و خۆ نەناسترن، تەنانەت بۆچوونی حەق و بەجێ و بونیادنەریش بە ئاسانی قەبووڵ بکەن.. ئیدی دیکتاتۆریەتە زەینییەکە زاڵە زاڵ.

"٣"

پاچڤە جگە لەوەی گرنگترین گفتوگۆی نێوان شارستانیانی جیاوازە، یەکێکە لە زەرورەتە کەلتووری و ئەپستمۆلۆژیەکان، چونکە پاچڤە تەنیا پاچڤەی دەقێك نییە و تەواو، بەڵکو گوێزانەوەی جیهانبینی و فەرهەنگیشە، میللەتان بەیەك دەناسێنێ و ڕێگا ئەپستمۆلۆژییەکانی نێوانیان قەدبڕ دەکەن و دەبن بە شەریکی بەرهەمهێنانی مێژوو و کارە ئەپستمۆلۆژییەکانی تیرەی بەشەر و لێکدی نزیکبوونەوەی کۆمەڵگە جیاوازەکان .پاچڤەی بەرنامەداری بەرهەمێن بەرجەستەی ئەدەبی و زانستی و فیکری و فەلسەفی، بە زمانی ڕوون و ڕەوان و ئەمین، یەکێکە لە فاکتەر و کۆڵەکە گرینگەکانی ڕێنیسانسی هەمەلایەنەی میللەتان، واتە تازەبوونەوە و ڕێنیسانس لە هەموو سەردەمێکدا قەرزاباری وەرگێڕان و پاچڤە بووە، جا لێرەدا هەر پاچڤەی ڕوون و ڕەوان و ئەمین لە زمانانی بیانییەوە بۆ سەر زمانی کوردی بە تەنیا بەس نییە، بەڵکو لە زمانی کوردیشەوە بۆ سەر زمانانانی بیانی گرینگە و پێویستە، هەڵبەتە دەبێت بەرهەمانێك بۆ زمانانی بیانی بێنە پاچڤە کە گرینگی و کاریگەریی ڕۆشنبیری و مێژووییان هەبێت و ڕووی مەجلیسی

فەرهەنگ و کەلتوور ی تیرەی بەشەریان هەبێت و پێشوازی ئە پستمۆلۆژیان لێبکرێت ودەروازەیەك بێت بۆ ئاشنایەتی شارستانی و کەلتووری.

جا لێرەدا جێی خۆیەتی بە شێوەیەکی ڕەوتەنی و خێرا بێینەوە سەر باسی مەرجە سەرەکی و پێویستەکانی پاچڤە و پاچڤەوانی و پاچڤەوان :

١- زانینی زمانی یەکەم، لێرەدا مەبەست لە زانینی هەر زمانێکی بیانییە کە وەرگێڕ پاچڤەی لێوە دەکات بۆ سەر زمانی زگماك و نەتەوەیی خۆی، مەبەست لە زانینی زمان، زمانی ئاسایی و باوی قسەکردن و لێکدی حاڵی بوون نییە، زمانی دابینکردنی پێداویستییە ڕۆژانەکانی ژیان نییە ، بەڵکو مەبەست زمانی بەرهەمهێنانی هونەر و فیکر و فەلسەفە و زانستە، بە هەموو پێچ و پەنا و نهێنی و ڕەمز و رازە زمانەوانییەکانەوە ، چونکە هەر کەسێك زمانی زانی، مەرج نییە زمانزان یان زمانەوان بێت، زۆر کەس زمان دەزانن و خوێنەوار نین، خوێندنەوە و نووسین نازانن.. بە هەرحاڵ خۆ هەموو خوێنەوار و خودان شادەتنامەیەکیش زمانزان نییە، بۆیە ئەوەی دەیەوێت ببێت بە وەرگێڕ ئەگەر خاوەن شادەتنامەی بەرزیش بێت، دەبێ شارەزاییەکی دروست و قووڵ و هۆشیارانەی لە ڕاز و ڕەمز و یاسا و ڕێسا و فەرهەنگ و پەند و قسەی نەستەق و ئیدیۆم و هەموو لق و پۆپ و هەوراز و نشێو و تان و پۆ و ڕێزمان و ڕستەبەندی و چۆنیەتی بەکارهێنانی هەردوو زمانی یەکەم و دووەمی، پرۆسەو کاری پاچڤەدا، هەبێت و لە هەوڵی بەردەوامدا بێت بۆ زیاتر فێربوونی فەرهەنگ و دەستووری زمان، فێربوونی ئەو ئەدەبیات و کەلە پووری زمان و لە هەموو ئەمەش گرینگتر بایەخدانی فرەتر بەو کایە ڕۆشنبیرییەی کە دەیەوێت کاری پاچڤەوانی تێدا بکات، خوێنەرێکی جدی و پەیگیر و پشو درێژ و ورد سەرنجی سەرچاوە و دەقێن ئەو کایە ڕۆشنبیرییە بێت کە حەزی لێیەتی و زیاتر کاری تێدا دەکات و..

٢- زمانی دووەم مەبەست لەو زمانەیە کە پاچڤەی بۆ دەکرێت، کە بە زۆری دەکاتە زمانی زکماك و نەتەوەیی وەرگێڕ، بەڵام خۆ دەشێت وەرگێڕێك چەند زمانێك زۆر باش بزانێت و کاری وەرگێڕان لە نێوان دوو زماندا بکات، کە هیچیان زمانی زکماکی خۆی نەبێت، بۆ نموونە کوردێك لە زمانی ڕووسییەوە بەرهەمێك بۆ زمانی عەرەبی وەربگێڕێت.. بۆ وەرگێڕ پێویستە بە بەردەوامی لە حاڵی فێربوونی زمانی زکماکی خۆشیدا بێت، چونکە ئەو زمانە زکماکەی بە شێوەیەکی خۆڕسك و نائاگاییانە و لە قۆناغی منداڵیدا فێری دەبێت و وەکو زۆربەی خەڵکی کاروباری ڕۆژانەی ژیانی پێ ڕایی دەکات، ئەگەر لە گەورەییدا پەرەی پێنەدات و تیایدا قووڵ و قاڵ نەبێتەوە زۆرجار بەشی ئەوە ناکات کاری پاچڤەی پێ بکات .

٣- بواری پاچڤە، هەڵبەتە هەر وەرگێڕێك بوار و بابەتی دڵخوازی خۆی هەیە لە مەیدانی پاچڤەدا، کایە هونەری و فەلسەفی و ئە پستمۆلۆژی و زانستییەکان ئەوەندە زۆر و بە لق و پۆن، مەحاڵە کە یەك وەرگێڕ چەندیش لە هەردوو

زمانی یەکەم و دووەمدا لە بابەتی ئەو دەقەدا کە ئیشی وەرگێڕانی لە سەر دەکات لە زەبر و بە دەسەڵات بێت، بتوانێ لە هەر هەموو بوار و لقە جیاوازە هونەری و فکری و زانستی و فیلیڤانییەکاندا کاری وەرگێڕان بکات، چەند بەهرەمەند و بە توانا بێت ئەو پەڕی دەتوانێت لە دوو سی بواردا کار بکات.. چونکە مەحاڵە یەك کەس بتوانێت، ئەو هەموو بابەتە جیاوازە هەرس بکات و وەکو پێویست لێیان حاڵی بێت، بۆیە تەماشا دەکەی زۆربەی وەرگێڕان لە یەك بواری کاری پاچڤە و پاچڤەوانیدا کار دەکەن.. ڕەنگە هەندێ کەس لێرەدا ئەو پرسیارەیان لا دروست بێت ئەدی خۆ تۆش لە چەند بواری جیاوازدا کارت کردووە، سەبارەت بە من یەکەم بوارەکان زۆربەی هەرە زۆریان لە چوارچێوەی هونەر و ئەدەبیاتدان و لە یەکدییەوە نزیکن، دووەم هەژاری کتێبخانەی کوردی، سێیەم نەبوونی یان کەمی وەرگێڕ، لە بوارە ئەپستمۆلۆژییەکاندا، چوارەم بەشێکی زۆری ئەوانەی زمان دەزانن تواناو بەهرەی هونەری نووسین و قەڵەمرانیان نییە، بۆیە لە قۆناغی هەوەڵی بزافی پاچڤەوانی کوردیدا، تا کادری باش لە بوارە ئەپستمۆلۆجییە جیاوازەکاندا پەیدا دەبن و پێدەگەن، ئەو ئەرکە قورسە بە ملی ئێمەماناندا دێت، بۆیە دەبێت هەموو وەرگێڕێکی باش، یان نووسەر بێت، یان توانا و بەهرە و زەوق و سەلیقەی نووسینی هەبێت، واتە هەموو وەرگێڕێکی باش حوکمە نووسەر بێت یان دەستی نووسینی هەبێت، بەڵام نووسەر حوکوم نییە وەرگێڕ بێت.. بەم پێودانگە ئەگەر کەسێك بە گوێرەی پێویست و بەش بە حاڵی کاری پاچڤە، هەردوو زمانی یەکەم و دووەم بزانێت و شارەزایی پێویستی لەو دەقەدا هەبێت کە دەیەوێت ئیشی وەرگێڕانی لەسەر بکات، ئەگەر توانا و بەهرەی هونەری نووسین و قەڵەمرانی نەبێت، نە خێر بۆ خوێنەر دەداتەوە و نە دەبێت بە وەرگێڕی باش، ئەمە جگە لەوەی ئەگەر کەسێك بیەوێت ببێت بە وەرگێڕ وەکو پێشتر ئاماژەمان کردووەتێ، دەبێت لە هەردوو زمانی یەکەم و دووەمدا، خوێنەرێکی جدی و بە حەوسەڵە و پشو درێژ بێت، ئەدەبیاتی کۆن و نوێی هەردوو زمانەکە بە نەفەسی فێرخوازییەوە بخوێنێتەوە و پەیگیرییان بکات، بە تایبەتی زمانی دووەم، واتە ئەو زمانەی کە بەرهەمەکەی بۆ وەردەگێڕێت، هەڵبەتە پاچڤە ئەگەر سنعەتیش بێت سنعەتێکی هونەر ئامێزە، واتە تێکەلەیەکە لە وردی زانست، ناسکی هونەر، لە بەهرە و سەلیقەی ئەفراندن و توانای قەڵەمڕانی، بەڵام بە ناسنامەی وەرگێڕ.

ئەگەر ئەفراندنێکی خالیسە نەبێت ئەوا لە زمانی دووەمدا دووبارە ئەفراندنەوەیە.. پاچڤە وەختێ دەگاتە لوتکە کە ئەگەر خاوەن دەقە ئەسڵەکە بۆ نموونە بە خۆی زمانی دووەمی زانیبا، هەر بەو ئاوایە دەقەکەی خۆی دابڕشتباوە.. خوێنەر وا هەست بکات ئەم دەقە پاچڤە کراوە، بە زمانی زکماکی ئەو هاتووەتە نووسین و لەزەتێکی ئیستاتیکی تەواو لە خوێندنەوەی بدینێت.. ئەمەش بەوە دیتە دی کە وەرگێڕ کارامەییەکی تەواوی لە هەردو زمانەکەدا هەبێت، بابەتی پاچڤەکەی بابەتی دڵخوازی خۆی بێت، فەرهەنگێکی زمانەوانی دەوڵەمەندی هەبێت، توانایەکی قەڵەمرانی باشی هەبێت و قەڵەم و ئینشایەکی ڕوون و ڕەوان و جوان و پاراو و خۆشخوێنی ئەوتۆی هەبێت، کە پاچڤەکەی لە سەنعەتێکی

سادەی وشکی بێگیانەوە بگەیەنێتە لوتکەی هونەرێکی زندوو و بۆنی پاچڤەی لێنەیەت، هەڵبەتە لێرەدا پێویستە ئاماژەیەك بە زاراوە و ئیدیۆم و قسەی نەستەق و پەندی پێشینان بکرێت، کە لە تێکڕای زمانانی دنیادا هەن.. ئیدیۆم جاری وا هەیە وشەیەکی سەربەخۆیە، یان لێکدراوە، یان دارژاوە، یان دەستەواژەیەکە یان نیمچە ڕستەیەکە.. جا بە زۆری مانای حەقیقی و مانای خوازەیی (مەجازی) هەیە، وەرگێڕ دەبێت لە زمانی دووەمدا هاوتایان بۆ بدۆزێتەوە نەك پاچڤەی وشە بە وشەیان بکات، بۆ ئەم هاوتا دۆزییەش دەبێت زۆر هەستیار بێت وبزانێت هاوتای دروستیان لە وەرگێرانەکەیدا بدۆزێتەوە و بەکاری بەرێت، ئەگەر هاوتای ئیدیۆم یان پەندەکە یان قسە نەستەقەکەی نەدۆزییەوە، ئەوا بە گوێرەی ڕەوتی دەقە ئەسڵەکە ماناکەی پاچڤە بکات و دەتوانێت لە پەراویزدا دەقی ئیدیۆمەکە یان پەندەکە.. هتد بە شەرح و شرۆڤەوە دابنێت. ئەمە جگە لەوەی دەبێت ئەوە بزانێت کە هیچ وەرگێڕێك چەندیش لە هەردوو زمانی یەکەم و دووەمدا بە توانا بێت و لە باری فەرهەنگی وشەزانییەوە دەوڵەمەند بێت، ناکرێ پەنا وەبەر فەرهەنگانی یەك زمانە و دوو زمانە و زیاتر نەبات ، بەکارهێنانی فەرهەنگ یەکێکە لە مەرج و پێداویستییە گرینگەکانی کاری پاچڤەوانی.. بە تایبەت فەرهەنگی یەك زمانە کە زیاتر مانای وشەکانت دەداتێ زۆر جار وشەش دەخاتە ڕستەوە، بەڵام فەرهەنگی دوو زمانە یان زیاتر، پتر هاوتا و هاومانای وشەکانت دەداتێ، کە لەگینە هیچ یەکێك لەو هاوتایانە پڕ بە پێستی ئەو چەمك و مانایە نەبێت کە تۆ گەرەکتە.. بێگومان پاچڤە کارێکە لە نووسین قورستر، مەسئولیەتە بەرامبەر بە نووسەری دەقە ئەسلەکە، بە پەیامی دەقە ئەسڵەکە، بە فۆرم و شێوەی دەقەکە و بەرانبەر بە خوێنەرانی دەقەکە، لە زمانی دووەمدا ، ئەمەش وا دەخوازیت کە وەرگێڕ جۆرەها فەرهەنگی زمان و زاراوە، ئیدیۆم، پەند، قسەی نەستەق و ئینسایکلوپیدیای گشتی و تایبەتی، فەرهەنگی ئەدەبیات، دائیرەتول مەعاریفی زانستە جۆرا و جۆرەکان، مێژوو، جوگرافیا، ناودارانی بوارە ئەپستمۆلۆژییەکان.. زانستنامەی (مەوسوعە) هەمە جۆری لەبەر دەستدا بێت، بە کورتییەکەی وەرگێڕ دەبێت توێژەر یان نیمچە تویژەریش بێت، بە تایبەت کە لە پاچڤەی زۆر بەرهەم و دەقدا، پەراویز نووسی و داخۆیان و ڕوونکردنەوە، لە کۆتایی هەر فەسڵێکدا یان لە کۆتایی کتێبەکەدا، یەکێکە لە ئەرکە ئەخلاقی و پیشەییەکانی وەرگێڕ، ئیدی ئەو پەراوێز و ڕوونکردنەوانە دەربارەی ناساندنی ئەعلام بێ، داتاشینی وشە و زاراوە بێ، یان ڕوونکردنەوەی هەندێك لایەنی گۆنك و ناڕوونی دەقەکە بێت، یان ڕێنووسی وشەیەك، ناوێکی تایبەتی بێ، کە مەرج نییە لە دەقە ئەسڵییەکەدا هەبێت، بەڵام بۆ خوێنەرانی زمانی دووەمی دەقەکە پێویست بێ...

بە هەر حاڵ وەرگێڕ لە دنیایەکدا کار دەکات کە لەلایەن کەسیکی دییەوە خولقێنراوە، قاڵب و فۆڕمی تایبەتی پێدراوە، تیمە و ناوەڕۆك و پەیامی دڵخوازی نووسەری لێبارکراوە، ئیدی وەرگێڕ چاری ناچارە دەبێ مامەڵە دەگەڵ ئەو واقیعەدا بکات و شارەزایانە ئەو دنیا پێش وەختە خولقێنراوە هەڵوەشێنێتەوە و بە هەمان دار و پەردوو، لە زمانی دوەمدا هونەرمەندانە و بە جۆرێ بیخولقێنیتەوە کە لە ڕووی تەکنیك و وردەکاری و هونەرکارییەوە هاوتای دەقە ئەسڵییەکە

بکاتەوە، واتە وەرگێڕ خۆ بە خۆ دەبێت بە پەیڤدار و وتەبێژی نووسەری دەقەکە و ئەمانەتداری کار، وای لێدەکات لە دەق لانەدات.. واتە دەقەکە یاسا و ڕێسای چۆنیەتی کارکردنی وەرگێڕەکە دەسە پێنیٚ.. جا بەو حیسابەی کە وەرگێڕان لەو ڕووەوە کە جۆرە گێڕانەوە و جێگۆڕکێیەکی زمانەوانی- ئەدەبی تێکستێکە، بە زمان و لە ڕێگای زمانەوە و مەحاڵە دوو زمان لەم دنیایەدا هەبن، هەمان وزە و توانای گوزارشتەوانی و دەربڕینیان هەبێت، بۆیە هیچ وەرگێڕانێك چەند وەرگێڕەکەشی لە زەبر و بە توانا بێت، لە وردە دەسکاری بخەلەسێت و جا ئەگەر ئەم دەسکارییە بە ڕێژەیەکی زۆر کەم بە مەبەستی ڕوونی و ڕەوانی و خۆشفامی تێکستەکە بیٚ لە زمانی دووەمدا، حەڵاڵە و بە خەوش دانانرێت. یان هەندیك جار ڕاناوێك بەکار دەبرێت بۆ خوێنەر دیارنییە کە بۆ نێرە یان میٚ ، وەرگێڕ بۆی هەیە ئەو ناوەی کە لە دەقەکەدا مەبەستە بخاتە جێی ڕاناوەکە، باچڤە وەکو گوتمان لە ڕووی زمانەوە، سەروسەختی دەگەڵ دوو زماندا هەیە، هەڵبەتە وەکو چۆن دوو بەشەری سەدی سەد وەکو یەك نییە، بەو ئاوایە دوو زمانی وەکو یەك و بە هەمان وزە و توانای گوزارشتەوانی و دەبڕینەوە لە سەرانسەری دنیادا نییە، ئەگەرچی زمانان بە زۆری لە ڕووی بونیادی زمانەوانییەوە، وەکو ناو، ڕاناو، ئاوەڵناو، فرمان و ئاوەڵفرمان و پیتەوە لێکدی دەچن، بەلام هەر یەکسان و وەکو یەك نین، لە چۆنیەتی بەکارهێنانی ئەو بەشانەی زمانەوە لەناو ڕستەدا زۆر جار تەواو لێکدی دوور دەکەونەوە بە تایبەت ئەو زمانانەی کە لە یەك خێزانە زمان نین، بۆ نموونە زمانی عەرەبی و کوردی کە لە یەك خێزانە زمان نین، سەیر دەکەیت باچڤە لە عەرەبییەوە بۆ کوردی زەحمەت و دیقەتێکی زیاتری دەوێت، یانی وەرگێڕ دەبێت دەستوور و ڕێزمان و بونیادی ڕستەبەندی لە زمانی دووەمدا (بۆ ئێمە زمانی کوردیە) بە تەواوەتی ڕەچاو بکات و وەرگێڕ دەبێت لە کاتی وەرگێڕاندا زمانی یەکەم وەستایانە هەڵوەشێنێتەوە و بە هەمان دار و پەرد وو کەرەستە، تێکستەکە لە زمانی دووەمدا و بە گوێرەی یاسا و ڕێسای زمانی دووەم بونیاد بنێتەوە و تێکستایەتی تێکستەکەش بپارێزێت و بۆنی پاچڤەی لێنەیات.

"٤"

جا بۆ ئەوەی کاری پاچڤە و پاچڤەوانی بۆنی پاچڤەی لێنەیەت، پێویستە پێداچوونەوەی وردی بۆ بکرێت، بە تایبەتی ئەگەر پاچڤەوان تازە کوورە و کار بێت، کە ئەم کارە نەك لە بایەخی کاری پاچڤەکراوەکە کەم ناکاتەوە، بەڵکو سەنگ و ئیحتوباری کارەکە زیاتر دەکات و هەم جۆرە ئەمانەتدارییەکی ئەخلاقی و کەلتووریش دەپارێزێت و هەم متمانەی خوێنەریش بە دەست دێنێت و بازاڕی بەرهەمەکەش گەرم دەکات.. هەڵبەتە مەسەلەی هەڵەچنی و (هەڵبەتە بە ڕەزامەندی وەرگێڕ) بەراورد کردن و ڕاستکردنەوە و تەنانەت داڕشتنەوەش دەچنە خانەی پێداچوونەوەوە کە پێداچوونەوە ، نەك شەرم نییە، بەڵکو زۆریش پێویستە، لە سەردەمی عەباسییەکاندا،لە سەردەمی هارونە ڕەشید و مەئموندا، خانەی حیکمەت کە مەڵبەندێکی کەلتووری و پاچڤەوانی زۆر گەورە و گرینگ بوو و دیارترین زانا و دانا و ڕۆشنبیرێن ئەو ڕۆژگارە کاریان تێدا دەکرد و دەقی زانستی و فەلسەفییان ڕاستەوخۆ لە یۆنانییەوە یا ناڕاستەوخۆ لە

سریانییەوە بۆ عەرەبی پاچڤە دەکرد و کۆمەڵێك زمانزان و وەرگێری لەزەبر پێداچوونەوەیان بۆ کارەکانی خانەی ناوبراو دەکرد، هەر بۆیەش لە ئەنجامدا ڕێنیسانسێکی گەورەی لێکەوتەوە، بە درێژایی مێژوو ئەوە ساخ بوەتەوە کە پاچڤە پاچڤەی درووست و ئەمین، نەك هەر پەیوەندی ڕاسەوخۆی بە تازەبوونەوە و تازەگەرییەوە هەیە، بەڵکو یەکێکە لە فاکتەر و کۆڵەکە گرینگەکانی ڕێنیسانسی هەمەلایەنی میللەتان، واتە تازەبوونەوە لە هەموو سەردەمێکدا قەرزاربارى وەرگێران بووە، خۆ ئەگەر کەموکوڕییەك لە یەکێك لە کایە و مەیدانەکانی نوێگەری مۆدێرنیتەدا بەدی بکرێت و هەبێت، یەکێك لە هۆیەکانی دەگەڕێتەوە بۆ کەموکوڕی و کێماسی بواری پاچڤە کە بیر و بۆچوونی گەلانی دیکەی بە دروستی نەگواستوەتەوە یان ئەگەر گواستبێتییەوە بە نیوە چڵی گواستویەتیەوە، کە ئەمەیان کارێکی مەترسیدارە چونکە ئەگەر ویستت میللەتێك کۆڵەوار و داماو بکەیت، بیکەیت بە گەپجاڕی ئاشنا وبێگانە، ئەوا حەقیقەتی لێبشارەوە یان بە نیوەچڵی بیخەرە بەردەستی، هەنگێ خۆ بە خۆ دەپوکێتەوە و لێدەبێتەوە.

با بێینەوە سەر باسەکەی خۆمان ، باسی پێداچوونەوە. پێداچوونەوە دەکاتە هەڵەچنی، ڕاستکردنەوە، بەراورد کردن و تەنانەت دارشتنەوە و هەڵگرتنەوەی هەڵە و پاکردنەوەی هەر پەڵەیەکی کارە پاچڤەکراوەکە، کەواتە ئەو کەسەی کە بەدەقی پاچڤەکراودا بچێتەوە پێویستە بەلای کەمەوە لە هەردوو زمانی یەکەم و دووەمدا، لە بابەتی پاچڤەکەدا بەقەد وەرگێرەکە شارەزا بێت، خۆ ئەگەر لە وەرگێڕەکە شارەزاتر بێت زۆر باشترە.. دەبێ شارەزاییەکی زۆر باشی لە تەکنیك و هونەری وەرگێراندا هەبێت.. ئەرکی پێداچوونەوە بزانێت و ئەوەی کاری پێداچوونەوەی دەقێك دەکات دەبێ هەموو هەڵە زانستی، زمانەوانی، گوزارشتەوانی و ڕێنوسییەکان چاك بکاتەوە، یانی دەقە وەرگێڕدراوەکە گێژە و بێژە بکات و لە هەر هەلە و پەڵەیەکی زانستی و ڕێنووسی و زمانەوانی و گوزارشتەوانی پاکی بکاتەوە، جاری وا هەیە وەرگێڕێك لە خودی پاچڤەکەیدا، ئەمین و درووستکارە و ئەمانەتی هونەری و زانستی پاراستووە، بەڵام چونکە نووسەر نییە یان ئەزموونی قەلەمرانی کەمە، سەیر دەکەیت لە زمانی دووەمدا دەلەنگێ، لەم حاڵەتەدا دەبێت کارەکەی بدات بە کەسێك کە لە زمانی دووەمدا لەو شارەزاتر و کارامەتر بێت، لەگەڵیا ڕێك بکەویت کە پێداچوونەوەی زمانەوانی بۆ بکات.

هەڵبەتە هەر وەرگێڕێکی دڵسۆزی بواری خۆی پێویستە لە هەردوو زمانی یەکەم و دووەمدا خوێنەرێکی جدی و شێلگیر و پەیگیر پڕ خوێندنەوە بێت، تەنانەت ئەوانەیش کە لە بواری ئەدەبیات و فیلیڤانیشدا (ابداعی) کار ناکەن، دەبێت ڕۆمان و چیرۆك و ئەدەبیات زۆر بخوێننەوە، تا شارەزاییەکی قووڵ لە زمان و چۆنیەتی بەکارهێنانی زماندا پەیدا بکەن.. هەروەها بێن بەتایبەتی وەرگێرە تازە کارەکانمان، پاچڤەی باشی هەندێ وەرگێڕی باش لەگەڵ دەقە ئەسڵەکەدا بەراورد بکەن تا بزانن چی گوتن و چۆن گوتنی نووسەری دەقەکە، بە چ ئاوایەك بۆ زمانی دووەم گواستراوەتەوە، هەرچەندە وەرگێر لەسەرێتی تایبەتمەندی هەر دەقێك ڕەچاو بکات و تا دەکرێت پابەندی بێت.. بۆ

نموونە ئەگەر دەقێك لەلایەن چەند كەسێكەوە پاچڤە بكرێت ئەگەر لە خەسڵەتە گشتییەكانیشیدا برێك لێكدی بچن، ئەوا لە هونەركاری و وردەكاری و تایبەتمەندییەكاندا لێكدی جیا دەبنەوە.. هەڵبەتە ئەمە تارادەیەكی زۆر پەیوەندی بە جیاوازی توانای وەرگێرەكانەوە هەیە و مەحاڵە هەموویان بە هەمان ئەندازە بچنە پێست و خووی دەقەكە و خاوەن دەقەكەوە و هەمان خوێندنەوەیان بۆ دەقەكە هەبێت، بەلام لە هەمان كاتدا نیشانەی ئەوەشە كە یەك یاسا و میتۆد و شێوازی وەرگێران نییە كە وەرگێر بۆ هەر بابەتە دەقێك بە كاری بەرێت، جا وەرگێڕان كارێكی پڕاكتیكییە، وەكو چۆن لە دەقێكەوە بۆ دەقیكی دی دەگۆڕێت، بەو ئاوایەش لە وەرگێڕێكەوە بۆ وەرگێڕێكی دی دەگۆڕێت و هەر وەرگێرە بە گویرەی ئەزمونی خۆی مامەڵە دەگەڵ دەقەكەدا دەكات و لە زمانی دووەمدا بەرجەستەی دەكاتەوە، وەرگێڕی كورد، كە دەگاتە ڕستەیەكی هەندێك گۆنك و برێك ئاڵۆز دەبێ خێرا ئەم پرسیارە لە خۆی بكات ئەگەر كوردیك ئەو ڕستەیە بڵێت چۆنی دەڵێت؟ كە وەڵامەكەی دۆزییەوە، هەنگێ بەو ئاوایە دایڕێژێت كە كوردەكە دەیلێت، خۆ ئەگەر بتوانێ و دەرفەتی هەبێت بەر لەوەی كارەكەی چاپ و بڵاوبكاتەوە، دەستنووسەكەی بۆ كوردی زانێك بخوینێتەوە و بۆچوونەكانی ئەو كوردی زانە بە هەند وەربگرێت، یان هەقە لە كاتی پاچڤەدا خوێنەری كوردی لەبەر چاو بێت و خۆی لە جێگای خوێنەر دابنێت، تا خۆی لەو بەرپرسیارێتییە نەدزێتەوە كە لە هەنبەر خوێنەردا هەیەتی، چونكە وەرگێڕ، بەرانبەر بە نووسەری بەرهەمەكە بە ناوەڕۆك و شێوازی بەرهەمەكە و بەرانبەر بە خوێنەرانی بەرهەمەكە لە زمانی دووەمدا، بەرپرسیارە و چووەتە ژێر باری ئەمانەتێك، كە ناشێ چ لە ڕووی ئەخلاقی و چ لە ڕوی كەلتوورییەوە خیانەتی لێبكات . جا لێرەدا خیانەت بە مانا و چەمكە خوازەییەكەی " مەجازی" مەبەستە نەك بە چەمك ومانا ئەبستراكت و مجەڕەدەكەی، ئەمە خۆی لە خۆیدا ئاگادار كردنەوەی وەرگێرە كە ئەو كارەی دەستی داوەتێ كارێكی زۆر قورس و دژوار و پڕ مەسئولیەتە.. وەرگێر دێت بیركردنەوەیەكی زمانەوانی دیاریكراو بۆ بیركردنەوەیەكی زمانەوانی جیاواز دەگوازێتەوە، لە سیستەمێكی زمانەوانی ئاڵۆزەوە بۆ سیستەمێكی ئاڵۆزی دیكەی دەگۆڕێت. هەڵبەتە وەرگێران تەنیا گواستنەوەی چەمك و مانای ورد نییە، بەڵكو گواستنەوەی تۆن و ڕیتم و شێواز و ئاوازیشە، واتە گوێزانەوەی شەقڵی چڕی فۆڕم و نێوەڕۆك و ڕوحی بەرهەمێكە بە زمان و بۆ زمان و لەناو زماندا، ئیدی خۆت حوكم بدە كە ئەمە چ پڕۆسەیەكی دۆنای دۆنی قورس و پڕ مەسئولیەتە! ئیدی وەرگێڕ ناچارە میكانیزمێك بدۆزێتەوە كە هەم ئەمانتداری و پابەندی بە دەقەكەوە بپارێزێت و هەم خوێنەر رازی بكات و لە زمانی دوەمدا دەقێكی هاوتای دەقی زمانی یەكەم بخولقێنیتەوە و ئەوجاش لە تۆمەتی خیانەت تەبرێ نابێت، بەلام ئەمە خیانەتێكی حەڵاڵەو ، كورد گوتەنی ناچاری حەرام حەلال دەكات.

وەكو گوتمان وەرگێڕان تەنیا گواستنەوەی چەمك و مانای ورد نییە بەڵكو گوێزانەوەی زمان و تۆن و ڕیتم و شێواز و ئاوازیشە، واتە وەرگێڕ سەر و سەختی ڕاستەوخۆی دەگەڵ زمان و بەرهەمە زمانەوانییەكاندایە لەگەڵ دوو زمانیشدا

نەك یەك زمان، دیارە هەر دەقێكیش زمانی تایبەتی خۆی هەیەو دەقیش لە دەرێی زماندا نییە ، بەڵكو لە ناو زماندا دەق دەگرێت و تایبەتمەندی خۆی پەیدا دەكات.. بۆیە وەرگێر لە سەرێتی تایبەتمەندی و چۆنیەتی دارشتنی زمانی یەكەمی دەقەكە رەچاو بكات و بە زمانێك بۆ زمانی دووەمی بگوازێتەوە دەقا و دەق ئەو زمانە نەبێت كە دەقەكە دەیخوازیت، واتە وەرگێڕ بۆ ئەوەی بتوانێت لە زمانی دووەمدا نزیكترین هاوتای تۆن و زمانی یەكەمی دەقەكە بخولقێنیتەوە، نابێ بە هیچ جۆرێ لە زمان وتۆنی دەقەكە غافڵ بێت.. دیارە مەسەلەی تۆن و زمان شتێكی نەگۆڕ و جێگیر نییە تا وەرگێڕ لە هەموو كارێكی پاچڤەوانی خۆیدا بە هەمان نەفەس و شێواز مامەڵەی لەتەكدا بكات، بەڵكو بە گوێرەی بابەت و چۆنیەتی مامەڵەكردن لەگەڵ بابەتەكەدا دەگۆڕێت و هەر بابەتێك تۆن و زمانی تایبەتی خۆی بەرهەم دێنێت. واتە دۆزینەوەی زمانی دەقەكە مەرجێكی گرینگی سەركەوتنی كاری پاچڤەیە. بۆیە وەرگێر لە كاری وەرگێڕاندا خاوەن شێواز نییە، نووسەر خاوەن شێوازە و وەرگێڕ جێ پێی ئەو هەڵدەگرێت و هەوڵدەدات بە باشترین شێوە تۆن و زمان و شێوازی ئەو لە زمانی دووەمدا بنوێنێتەوە، بە هەر حاڵ ئەگەر وەرگێڕێك جدی بێت و بە حەزەوە كاری وەرگێران بكات، تۆن و زمان و شێواز و ستایلی خودی دەقەكە دەستی دەگرێت و پێی دەڵێت چۆنی پاچڤە بكات.

هەڵبەتە زمان وەكو بوونەوەرێكی زندوو، لە حاڵی گۆڕانی بەردەوامدایە و بە گوێرەی پێداویستییە حەیاتی و هزری وهونەری و ئەپستمۆلۆژی و تەكنۆلۆژییەكان تازە دەبێتەوە و وشە و زاراوە و دەستەواژەی نوێی دێتە ناو، چەمك و مانای تازە لە زماندا پەیدا دەبن، دیارە رێژەی ئەم گۆرانكارییە لە زمانێكەوە بۆ زمانێكی دیكە، بە گوێرەی بەشداری و حوزووری ئەو زمانەكە لەناو پرۆسەی بەرهەمهێنانی ژیار و شارستانیەتی تیرەی بەشەردا، جیاوازە.. جا سەبارەت بە وەرگێر كە گوتمان ڕاستەوخۆ سەروكاری دەگەڵ زماندا هەیە، دەبێ زۆر بە وردی پە یجۆری ئەو گۆڕانكارییە زمانەوانیانە لە هەردوو زمانی یەكەم و دووەمدا بكات و لە پەیگیری و خوێندنەوەی بەرهەمی هەردوو زمانی یەكەم و دووەم دانەبڕێت و پێویستە لە خەمی خۆ تازە كردنەوەدا بێت، دەنا لە كاروان دوا دەكەویت...

**

دیارە هەر وەرگێڕێك توانای زمانەوانی خۆی دەناسێت و دەقێك بۆ وەرگێران هەڵدەبژێرێت كە لە هەموو ڕوویەكی زمانەوانی و هونەری و تەكنیكی و ئەپستمۆلۆژییەوە دەسەلاتی بەسەردا بشكێت و دەگەل سەلیقە و زەوقی ئەودا بگونجێت و لەزەتێكی دەروونی پێ ببەخشێت و لە ڕووی چۆنییەتی وچەندیەتی ڕۆشنبیرییەوە سەنگ و ئیحتوبارێكی شایستەی هەبێت و خێرایی بە بزووتنەوەی ڕۆشنبیری ئەو زمانە ببەخشێت كە بۆی پاچڤە دەكرێت. هەڵبەتە ئەمە سەبر و حەوسەلە و پشودرێژی دەویت، بۆیە پاچڤەوانانی تازە كار، تا تەواو لە كاری وەرگێراندا قال دەبنەوە، باشتر وایە لە دەقی بچوك و كورتەوە دەست پێبكەن، هەرچەندە هەموو دەقێكی درێژ یان كورت، گێرمە و كێشەی خۆی هەیە، بەڵام

دەقی کوردت بە گوێرەی کورتییەکەی هەم کێشەی کەمتری دەبێت و هەم کاتی کەمتری لێدەبات، بەلام وەرگێڕ لە هەڵبژاردنی هەر بەرهەمێکدا پێویستە حساب بۆ زەوق و سەلیقەی خۆی بکات و بەدەم کاری وەرگێڕانەوە زەوق و لەزەتی دەروونی لەو بەرهەمە وەربگرێت و خوا خوای بێ بە جوانترین و ڕەوانترین شێوە نیاز و مەبەستی نووسەر بە زمانێکی هاوتای زمانی یەکەمی دەقەکە، بە جۆرێ کە بۆنی پاچڤەی لێنەیات بگەیەنێتە خوێنەرانی زمانی دووەمی دەقەکە.. کە ئەمە بۆ خۆی پێویستی بە توانایەکی داهێنەرانە هەیە و ئەوە دەسەلمێنێ کە پاچڤە بە هیچ جۆرێ کارێکی ئاسان نییە و وەکو پێشتریش ئاماژەمان کردووەتێ، لە کاری نووسین قورسترە، بۆیە هەر وەرگێڕێکی باش نووسەرە، بەڵام هەر نوسەرێك ناتوانێت وەرگێرێکی باش بێت، بەم پێودانگە وەرگێڕ جگە لە مەرجێن زانینی باشی هەردوو زمانی یەکەم و دووەم و شارەزایی تەواو لە بابەتی پاچڤەکەی، دەبێت نووسەر بێ یان دەستی نووسین و بەهرە و توانایەکی باشی نووسینی هەبێت و بەهرە و توانای قەڵەمرانی لە هی نووسەری دەقەکە کەمتر نەبێت،تا بتوانێت پاچڤەیەك بە دەستەوە بدات کە هەمان کاریگەری ئیستاتیکی لەلای خوێنەر دروست بکات کە دەقە ئەسڵەکە لەلای خوێنەری خۆی دروستی کردوە، بەڵام ئەمە بەو مانایە نییە کە پاچڤە ئیلان و بیلان دەبێ لە هەر سووکە دەستکاری و ڕاڤەکاریەکی ناچاری بە دوور بێت،چونکە پاچڤە و ڕاڤە هاونەژادن، ئەویان سخ وچرە ئەمیان شاسە، واتە وەرگێڕ خوێندنەوەیەکی ڕاڤەکارانە بۆ دەقەکە وتێگەیشتنی دەقەکە دەکات و ئەوجا گێژە و بێژەیەکی وردی دەکات و کۆزەر و بنبێژنگی ڕاڤەی لێ دەگرێ و فرێی دەدات و دەست بە وەرگێڕانی دەکات.. ئەمەش بەو مانایە نییە کە وەرگێر مەسەلەی ئەمانەت و ئەمانەتداری لە کاری پاچڤەدا کە پرەنسیپێکی زۆر هەستیار و گرینگە، پشتگوێ بخات.. بەم پێیە وەرگێڕ لە سەرێتی میکانیزمێك وەدۆزێ کە گونجاوترین و سەلامەت ترین شێوە ، ڕواڵەت و ناوەرۆکی دەقەکە لە زمانی یەکەمەوە بگوازێتەوە و ئەگەر کرا هاوتایەکی پڕ بە پێستی خۆی ئەگینا نزیکترین هاوتای لە زمانی دووەمدا بخولقێنیتەوە، چونکە وەرگێڕ لە ورد و درشتی فۆڕم وناوەڕۆکی ئەو بەرهەمە بەرپرسە کە وەری دەگێڕێت، واتە وەرگێڕ دەبێت ویژدانێکی زانستی و ئەکادمی هەبێت، نابێ تەنیا خۆی بە ڕواڵەتی بەرهەمەکەوە ببەستێ و بەو بیانووەوە خۆی لە هەر مەسئولیەتێك بدزیتەوە.. چونکە وەرگێڕ، هەم بەرانبەر بە خوێنەر هەم بەرانبەر بە نووسەری بەرهەمەکە و هەم بەرانبەر بە ئەمانەتداری کاری پاچڤە و هەم بەرانبەر بە زمانی دووەمیش کە دەبێ فامکری (مفهوم) وخۆشخوێنبێت ، بەرپرسە،بەڵام وێرای ئەمەش هیچ پاچڤەیەك وەکو پێشتریش ئاماژەمان بۆ کردووە، لە سووکە دەستکاری بەدەر نییە و نابێت، چونکە پاچڤە کەم دابێژێك جۆرە خولقاندنەوەیەکی زمانەوانی ئەدەبییە هیچ جووتە زمانێکیش نییە ئەگەر لەیەك خانەوادەی زمانیش بن لە ڕووی بونیادەوە سەدی سەد وەکو یەك بن . هەر بۆیەش وەرگێڕانی یەك دەق لەلایەن دوو وەرگێرەوە یان چەند وەرگێڕێکەوە تەواو لێکدی جیاوازن، بەم پێیە پاچڤەی باش ئەوەی کە نە وشە بە وشە بێ ونە ئازاد و ئەدەبیانەیەکی نا ئەمین بێت، بەڵکو خولقاندنەوەی دەقێك بێ لە ڕووی وشە بژێری و ڕستە بەندی و شێوازەوە لە ڕووی فۆڕم و ناوەڕۆکەوە لەو ئاستەدا بێت کە ئەگەر زمانی زکماکی نووسەری دەقەکە هەمان زمانی وەرگێرەکە با، هەر

وای نووسیبا، که ئەمەش ڕۆشنبیری و زیرەکی و ئەزموون و خەیاڵێکی فرە دەوڵەمەندی گەرەکە، وەرگێری چاك کار بۆ ئەوە دەکات بگاتە ئەو ئاستە، ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت کە وەرگێڕ یان دەبێت نووسەر بێت یان دەبێت دەستێکی باڵای لە نووسیندا هەبێت.

"٥"

هەڵبەتە جێی خۆیەتی لێرەدا هەڵوەستەیەك لەسەر زەرورەتی بەرنامەداری کاری وەرگێران بکەین، بەتایبەتی بۆ میللەتی بندەستی مەحرووم لە نیعمەتی زۆربەی هەرە زۆری کایە ئەپستمۆلۆجییەکان.. دیارە ئێمە لە دەورو زەمانێکدا دەژین کە هیچ میللەتێك ناتوانێ و فریا ناکەوێ تێکڕای کایە ئەپستمولوجییەکان بە خۆی بەرهەم بێنێ، کتێبخانەیەکی سەدی سەد خۆماڵی هەبێت، بۆیە لە کۆنی کۆنەوە پەنا وەبەر پاچڤە براوە بۆ پڕکردنەوەی ئەو بۆشاییە ئەپستمولۆژیانەی لە کتێبخانەی خۆماڵی ونیشتمانیدا هەبوون، بۆیە هەمیشە کاری وەرگێڕدراو ڕێژەیەکی بەرزی لە کتێبخانەی نیشتمانی و نەتەوەیی هەر میللەتێکی دنیادا پێکهێناوە و پێکدێنێ، ئەمەش وا دەکات کایە ئەپستمولوجییەکان لە نێو میللەتاندا دەستا و دەست بکەن و میللەتان لە ڕووی هزرین و بیرکردنەوە و لێکدی نزیك ببنەوە و زیاتر یەکدی بناسن و پتر لەگەڵ یەکدا بسازێن و کەمتر لە یەکدی بترسن! بەم پێودانگە وەرگێڕان جگە لەوەی ڕێگاکانت بۆ قەد بڕ دەکات، یەکێکیشە لە کەناڵە هەرە گرینگ و هەستیارەکانیش بۆ گویزانەوەی فیکری تیرەی بەشەر، کە ئەم پڕۆسەی گواستنەوە و گوێزانەوەکارییە خۆی لە خۆیدا پێویستی بە بەرنامە دارییە و دەبێ بە گوێرەی ئەولەویەت و پێداویستییە ئەپستمولوجییەکان بێتە ئەنجامدان، دەنا ئەو ئامانجە ناپێکێ کە لە پشت پڕۆسەی پاچڤەوەیە، بزووتنەوەی وەرگێران لای ئیمەی کورد، هێشتا کۆرپەیە و لە سەرەتادایە، وەکو بزووتنەوەیەکی کەمیك بەرچاو زیاتر لە دوای ڕاپەڕینەکەی بەهاری ١٩٩١ەوە دەرکەوتوە و گوڕ و تینێکی وەرگرتووە و هەندێك برەوەی پەیدا کردووە، دیارە ئەمە دیاردەیەکی دڵخۆشکەرەیە و بە جۆرە وەرچەرخانێکی ئەپستمولوجی بارگاوییە، لێ مەخابن لە پاشا گەردانی بەدەر نییە، کە ڕەنگە هەر جۆرە گۆرانکارییەك جۆرە پاشا گەردانییەکی بەگەڵ بکەوێت، کە دەبێت لە قۆناغی خۆیدا کۆنترۆڵ بکریت و نەهێلرێت لە قۆناغی خۆی هێوەتر بڕوات و کار بگاتە ئەوەی قازانج سەری مایە بخوات! کەواتە بەرنامەداری مەرجی سەرکەوتنی هەر کارێکە نەخاسمە پڕۆسە و کارێکی هەستیار و گرینگی وەك پاچڤە و بۆ میللەتێکی وەکو ئێمە... کە بە داخەوە چالاکی پاچڤەوانیمان لەو پەڕی پاشاگەردانی و بێ بەرنامەدارییدایە وپێموایە وەختی کۆنترۆڵ کردنی هاتووە، ئەمرۆکە هەموو شتێك بەندە بە ئارەزووی وەرگێڕ و مۆدبازی و چاولێکەری و تەماحی وەشانکارەوە... کاری وەرگێڕان و هەڵبژاردنی کتێب بۆ وەرگێران بە ڕێکەوت سپێردراوە، هێشتاکە هەزاران شاکاری گەورەی کایە جیاوازەکانی ئەپستمولوجیا ماون بۆ کوردی پاچڤە بکرێن، کەچی دەیان ئەگەر نەڵێم سەدان کتێبی بازاڕی وبێ کەڵك بێئەوەی هیچ سەنگ و ئیحتوباریکی ئەپستمولۆژیی پێشەنگانەیان هەبێ، بە

نەهەق و لە ختو خۆرایی پاچڤە و بڵاودەکرێنەوە، هەڵبەت بە زمانێکی کوردی سەقەت و ناڕەوان کە نە هیچ خێراییەك بە بزافی ڕۆشنبیریمان دەبەخشن و نە هیچ بۆشاییەکی ئەپستمولوجی پڕ دەکەنەوە.. بێگومان ئەم پاشاگەردانییە کۆنترۆڵ نەکرێت، چالاکی پاچڤەوانی، ئەو ئامانجە ناپێکێ کە لە پشت پرۆسەی وەرگێڕانەوەیە.. کە بریتییە لەوەی کەلەپوری ئەپستمولوجی و فەرهەنگی تیرەی بەشەر وەکو سەرچاوەیەکی دەوڵەمەند و ڕەسەن و متمانە پێکراو، بە ئەمانەتەوە بخاتە بەر دەستی ئەدیبان و ڕۆشنبیران و توێژەران و هزرڤانان و زانایان و دانایان و هونەرمەندان و هەر سینفە بە گوێرەی پێویستی خۆی توێشووی ڕێگای لێهەڵگرێت... کەواتە پاچڤە دەکاتە موتوربە کردنی فەرهەنگی و کەلتووری خۆماڵی بە کەلتوور و فەرهەنگی بیانی، واتە پاچڤە بمانەوێ و نەمانەوێ نەك هەر کار لە شێواز و نۆڕین و دنیابینی و نووسینی نووسەرانی خۆماڵی دەکات و مشت و ماڵی دەداو دەوڵەمەندی دەکات، بەڵکو هەندێك پێیان وایە یەکێکە لە فاکتەرە زۆر کارا و گرینگەکانی گەشەکردن ونەشونما و نوێبوونەوەی فیکری و ئەدەبی و سەرهەڵدانی ڕێنیسانسی ڕۆشنبیری و فەرهەنگی خۆماڵی، بۆیە پاچڤەی ورد و دروست و ئەمین و بەرنامەدار یەکێکە لە پێویستییە هەرە گرینگەکانی ژیانی فەرهەنگی و کەلتووری هەر میللەتێك، بە تایبەت میللەتێك کە لەو ڕوانەوە زۆر لە پاش بێت.

بۆیە پێویستە ئەو بەرهەمانە بۆ وەرگێران بێنە هەڵبژاردن، کە ڕۆڵی پێشەنگانەیان لە واری ئەپستمولوجیدا هەیە، کە بۆ ئێستای کتێبخانەی نیشتمانی و نەتەوەیی زۆر پێویست بێ، خێرایی بە بزووتنەوەی ڕۆشنبیری میللەت ببەخشێت، بۆشاییە ئەپستمولوجییەکان پڕ بکاتەوە، کەلتوور و فەرهەنگی میللەت دەوڵەمەند بکات و بگەشێتەوە، لەمانەش گرینگ تر دەگەڵ زەوق و سەلیقە و حەزی وەرگێڕدا تێك کاتەوە، ئۆخژن بە دڵ و دەروونی وەرگێڕ ببەخشێت، دنیابینی نووسەری بەرهەمەکە و وەرگێڕەکە لێکدییەوە نزیك بێت . واتە وەرگێڕ پێویستە لە هەڵبژاردنی خۆیدا جگە لەو فاکتەرانەی سەرێ، زیاتر حیساب بۆ فاکتەرە دەروونیەکانی خۆی بکات تا فاکتەری دەستکەوتی مادی و بازاڕ و ڕاسپێری وەشانکاران.

هەڵبەتە دەبی ئەوەش بگوترێ کە وەرگێڕی باش حساب بۆ خوێنەر، بۆ دەقە ئەسڵەکە، بۆ گواستنەوەی ڕوحی دەقەکە و چەندیەتی و چۆنیەتی تایبەتمەندییە هونەری و فکرییەکان، بۆ تۆن و دەربڕین و شێوازی نووسەری دەقەکە بکات، دەقێك لە زمانی دووەمدا بەرهەمبهێنێتەوە کە بۆنی وەرگێرانی لێنەیات، هەمان کاریگەری لەسەر خوینەر هەبێت کە لە زمانی یەکەمدا هەی بووە، وەکو پێشتریش گوتومانە ئەگەر نووسەری دەقە ئەسڵەکە هاوزمانی وەرگێڕەکە بوایە، هەر وای دابڕشتایەتەوە، جا لێرەدا مەسەلەی خولقاندنەوە لە زمانی دووەمدا دێتە ئاراوە، کە ئەمەش جۆرە ئازادییەکی گەرەکە، چونکە لە دنیادا هیچ دوو زمانێك نییە سەدی سەد وەکو یەك بن، هەمان توانا و وزەی گوزارشتەوانی و ڕەوانبێژیان هەبێت، بۆیە وردە دەستکاری ناچاری لە پرۆسەی وەرگێرانداا چێدەبێت و ئەمە یەکێکە لەو ناچاریانەی کە حەرام حەلال دەکەن، بەهەر حاڵ گرینگ ئەوەیە وەرگێڕ لە کاتی وەرگێڕاندا بە زمانی دووەم بیر بکاتەوە و نەیەت

بێتوانایی خۆی لە زمانی دوەمدا بە بیانووی ئەمانتدارییەوە بشارێتەوەو زمانی دووەم بە خورتی لە قاڵبی زمانی یەکەم بدات و ڕوحی زمانی دووەم بشێوێنی،هەڵبەتە وەکو گوتمان هەر دەقێك شێوازی خۆی هەیە و وەرگێڕ پابەندی شێوازی نووسەرە، بۆیە وەرگێری باش هەوڵدەدات نزیکترین هاوتای شێوازی دەقە ئەسڵەکە لە زمانی دووەمدا بدۆزیتەوە، بۆیە وەرگێڕی باش لە کارە پاچڤەوانییەکانیدا یەك شێوازی نییە، بەڵکو شێوازی بە گوێرەی شێواز ی ئەو دەقانەی وەریان دەگێڕێت لە کاریکەوە بۆ کارێکی دی دەگۆڕێت.

جا هەر سەبارەت بە شێواز پێویستە ئەوە بگوترێ ئەگەر وەرگێران ڕاستەوخۆ بێ، واتە لە زمانی ئەسلی دەقەکەوە بێ، شێوازەکەی پارێزراوتر دەبێت، وەکو دەڵێن لە زمانی دووەمدا خۆشتر بە دەستەوە دێت.. بەڵام لە وەرگێرانی ناڕاسەوخۆدا واتە وەرگێران لە وەرگێرانەوە، ئەمە بە باوەڕی بەندە کارێکی ناچارییە چونکە بمانەوی و نەمانەوێ لە وەگێرانی راستەوخۆدا چەند ورد و ئەمینش بێت دەقەکە سووکە کاڵبوونەیەك بە خۆوە دەبینێ، خۆ لە وەرگێرانی ناڕاستەوخۆدا ئەم دیاردەی کاڵبوونەوەیە دەبێت بە دوو چەنانە. هۆی پاچڤەی ناراستەوخۆدەگەڕێتەوە بۆ نەبوون یان کەمی ئەو کادیرانەی کە زمانی ڕاستەوخۆی دەقەکە دەزانن . هەڵبەتە خەڵکانێك هەن کە زمانی زندووی جیهانی دەزانن، بەڵام ئەهلی کاری ڕۆشنبیری نین، جا بە حوکمی ئەوەی پاچڤەی ناڕاستەوخۆ زۆر پەسەند نییە و کاری ناچارییە، بەندە یەك لە باری خۆم، بۆ پڕکردنەوە و قەرەبووکردنی ئەو کێماسییە زۆر جار کە پاچڤەیەکی ناڕاستەوخۆ لە فارسی یا عەرەبییەوە ئەنجامدەدەم، هەوڵدەدەم پاچڤەی هەمان دەق بە فارسی و عەرەبیش - ئەگەر هەبێ ودەست بکەوێت پەیدا دەکەم و بە شێوەیەکی بەراوردکاریانە بۆ سەر زمانی کوردی وەری دەگێڕم، یان چەند پاچڤەیەکی هەمان دەق کە لە فارسی یان عەرەبیدا کرابن، بە یەك دەگرم و لە وەرگێرانە کوردییەکەمدا سوویان لێوەردەگرم، ئەمە جگە لەوەی هەوڵ دەدەم بە پێی توانا و ئەوەندەی دەست بکەوێ زۆربەی ئەو وتار ولێکۆڵینەوە و ڕەخنانەی دەربارەی هەمان دەق نووسراون و بڵاوبوونەتەوە بخوێنمەوە و لە وەرگێرانەکەی خۆمدا سودیان لێوەرگرم.

بە هەر حاڵ گومان لەوەدا نییە وەختێ پاچڤەوانانێك پەیدا دەبن و زمانی ڕاسەوخۆی دەق فێر دەبن و دەکەونە کاری ڕاستەوخۆی وەرگێڕان، پاچڤەی ناراسەوخۆ، واتە پاچڤە لە پاچڤەوە، کە لە بنەڕەتدا زۆر پەسەند نییە و وەکو گوتمان لە ناصاریدایە، برەوی نامێنیت و بازاری دەداتە کزی. بەڵام ویرای هەموو ئەمانەش، وەرگێڕ لە هەڵبژاردنی بەرهەمدا، جگە لە ڕەچاوکردنی تێکرای مەرجە بنەڕەتییەکانی کاری وەرگێران، حیسابی زۆر ورد بۆ توانا و زەوق و سەلیقە و حەزە دەروونیەکانی خۆشی بکات و بەرهەمێك هەڵبژێرێت، دەگەڵ باری دەروونی و حەزە ڕۆشنبیرییەکانی خۆیدا تێکبکاتەوە و بە ئەشق و لەزەتەوە ، بە کاوەخۆ بە سەبر و حەوسەڵەوە بە پشوو درێژی، نازی دەقەکە هەڵگرێت و مامەڵەی لەتەکدا بکات، کاری وەرگێڕانی پێ لە نووسین کەمتر نەبێت و بە خزمەتێکی گەورەی- کە هەرواشە- بزانێت.

هەڵبەتە دەبێ ئەوەش بگوترێ کە وەرگێڕی نموونەیی و کارامە و ئایدیالی لە دنیاشدا هەر کەمن، ئەمەش بەڵگەی هەستیاری و قورسی کاری وەرگێرانە، کە بە دڵنیاییەوە لە کاری نووسین قورسترە، بۆیە وەرگێڕ دەبێت خۆی نووسەر بێت یان ئەهلی قەڵەم بێت و دەستی نووسین و قەڵەمڕانی هەبێت ، بەڵام وەکو چۆن دەقی وەرگێڕدراو نابێ بۆنی پاچڤەی لێبێت ، پێویستە بەو ئاوایەش دەنگ و ڕەنگی وەرگێڕی پێوە دیار نەبێت، کە ئەمە یەکێکە لە نیشانەکانی سەرکەوتنی کاری وەرگێران، ئەمە ئەوە دەگەیەنێت کە پێویستە هەردوو دەقی یەکەم و دەقی دووەم، هەریەکەیان بە ناسنامەی زمانی خۆی، نزیکترین هاوتای یەکدی بن.. بۆیە دەڵێم هاوتا یان نزیکترین هاوتا، چونکە هیچ جووتە زمانێك نییە.. با لە یەك خێزانە زمانیش بن، لە ڕووی توانا و وزەی گوزارشتەوانی و ڕەوانبێژییەوە، لەباری فەساحەت وبەلاغەتەوە دەقاودەق وەك یەك بن، ئیدی لێرەوە مەسەلەی وردە دەستکاری لە وەرگێراندا پەیدا دەبێت و هەرگیز کەم کردن یان زیاد کردنی وشەیەك لێرەو لەوێ کارەکە لە دیقەت وئەمانەت ناخات و نە قیامەت رادەبێت و نە دنیا خراپ دەبێت!..بەڵام وەرگێڕ بەو حوکمەی دەبێت بە شەریکی دوورا و دووری نووسەرەکە یان داهێنەرەکە، دەبێت کارێکی وا بکات نە خودی نووسەرەکە عەیبدار بکات و نە گلەیی و گازاندەی خوێنەرانی زمانی دووەم بهێنێتە سەر خۆی، دەبێ تا دەتوانێ کەمتر لە دەقەکەدا دەربکەوێت و دەبێ لە پشت نووسەرەکەوە بێت نەك بە پێچەوانەوە، چونکە دەرنەکەوتنی وەرگێڕ خۆی لە خۆیدا نیشانەی سەرکەوتنی کارەکەیەتی...

بۆ زانیاری زیاتر بڕوانە:

1- خاگرات یك مترجم/ نوشته محمد قاچی/ چاپ اول ، پاییز ١٣٧١/ چاپ افست: فروغ دانش

2- نظریه های ترجمه در عصر حاچر/ ادوین کنتزلر/ ترجمه: علی صلح جو چاپ دوم ١٣٩٣/ انتشارات هرمس

3- حسن کا مشاد/ مترجمان، خائنان، متەبەخشخاش چند کتاب نشر نی/ تهران، چاپ اول/ ١٣٨٦

4- ترجمه کاوی/ بهادین خرمشاهی چاپ اول: ١٣٩٠/ چاپ گلشن/ انتشارات ناهد.

5- پانزده گفتار در باب ترجمه/ دکتر سعید فیروز ئابادی بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه، چاپ دوم/ ١٣٩٢

6- گفت و گو با نجف دریا بندری/ مهدی مظفری ساوجی/ انتشارات مروار ید/ تهران/ چاپ دوم ١٣٨٩

7- خیانەتی حەڵاڵ/ حەمە کەریم عارف/ ٢٠١٠/ چاپخانەی سایە، لە بڵاوکراوەکانی لقی کەرکوکی نووسەرانی کورد زنجیرە (١٠٦).